

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ο ρόλος της μουσικής στο λαό του Ισραήλ όπως παρουσιάζεται στην Παλαιά Διαθήκη.

Εργασία για το μάθημα: Μουσικοί Πολιτισμοί

Ονοματεπώνυμο: Νικόλαος Γρηγοριάδης

Αριθμός Μητρώου: M2015098

Επόπτης: Δημήτρης Γιαννέλος

2019-2020

Όλες οι παραθέσεις της Παλαιάς Διαθήκης στο κείμενο προέρχονται από το βιβλίο: Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία.

1. Πρόλογος

Ο Ιουδαϊσμός είναι η θρησκεία των Ισραηλιτών, τα κείμενα τις μπορούμε να τα βρούμε στην Παλαιά Διαθήκη που είναι το ιστορικό βιβλίο των Ισραηλιτών. Επιπρόσθετα, ο Ιουδαϊσμός αποτελεί τη βάση για αρκετές θρησκείες. Μια από αυτές είναι ο Χριστιανισμός, που είναι μια από τις πιο διαδεδομένες θρησκείες στον κόσμο. Ο Χριστιανισμός βασίζεται πάνω στα αρχαία κείμενα των Ισραηλιτών. Το κύριο πρόσωπο Χριστιανισμού είναι ο Ιησούς Χριστός που κατάγεται από την Βηθλεέμ μια πόλη του Ισραήλ. Αξιοσημείωτο είναι, ότι μέσα στην Καινή Διαθήκη καταγράφονται τα γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο που ζούσε ο Ιησούς Χριστός στο Ισραήλ καθώς και τα πρώτα βήματα της δημιουργίας της εκκλησίας. Τα γεγονότα που περιγράφονται στην Καινή Διαθήκη συνδέονται στενά με αυτά της Παλαιάς Διαθήκης, ως εκ' τούτου τα βιβλία αυτά έχουν γίνει ένα, με το όνομα Βίβλος. Στην ορθόδοξη Χριστιανική εκκλησία η μουσική παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο, καθώς κάθε λειτουργία πραγματοποιείται με τη συνοδεία ψαλμών. Η εργασία αυτή μελετά τον ρόλο που έπαιζε η μουσική στον λαό του Ισραήλ μέσα στην Παλαιά Διαθήκη.

2. Εισαγωγή

Η ιστορία του Ισραήλ ξεκινάει περίπου πριν τέσσερις χιλιάδες χρόνια, στην ιουδαϊκή Βίβλο ή Παλαιά Διαθήκη. Εκεί καταγράφονται η δημιουργία του κόσμου καθώς και τα πρώτα δυο χιλιάδες χρόνια της ιστορίας των Εβραίων, ξεκινώντας με τους πατριάρχες τους, τον Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ που έζησαν περίπου το 2000-1500 π.Χ. Έπειτα ακολουθεί η σκλαβιά των Ισραηλιτών από τους Αιγύπτιους, οι οποίοι απελευθερώνονται με τον Μωυσή και γυρίζουν πίσω στη γη του Ισραήλ, με σαράντα χρόνια να περιπλανούνται στην έρημο (1300-1100 π.Χ.). Μετά από την έξοδο τους από την Αίγυπτο βλέπουμε να δημιουργείται το έθνος του Ισραήλ. Καθώς ξεκινάει και η μοναρχία με τον Σαούλ να είναι ο πρώτος βασιλείας του Ισραήλ (1020 π.Χ.), στη συνέχεια ακολουθεί ο Δαβίδ (1004-965 π.Χ.), και ο Σολομών (965-930 π.Χ.). Μετά από τον θάνατο του Σολομών το Ισραήλ χωρίζεται σε δύο βασίλεια, το βασίλειο του Ισραήλ και το βασίλειο της Ιουδαίας. Έπειτα, οι Ασύριοι κατέκτησαν την Ιουδαία και αργότερα οι Βαβυλώνιοι το Ισραήλ, εκείνη την περίοδο πραγματοποιείται και η πρώτη καταστροφή του Ναού. Η Εξορία διήρκησε από το 586 μέχρι και το 538 π.Χ. όπου το περσικό βασίλειο κατέκτησε τους Βαβυλώνες. Έτσι οι εβραίοι άρχισαν να επιστρέφουν στη γη του Ισραήλ. Εκεί αυτοδιοικούταν κάτω από το περσικό βασίλειο και έπειτα από τους Έλληνες (332-142 π.Χ.). Αυτήν την περίοδο ξεκινάει να χτίζεται ο δεύτερος Ναός, καθώς επίσης ακολουθεί και μια επανάσταση γνωστή και ως δυναστεία των Χασμόνεων. Από το 63 π.Χ. μέχρι το 313 μ.Χ. το Ισραήλ βρισκόταν κάτω από την Ρωμαϊκή εξουσία, μετά το 313-636 μ.Χ. βρίσκεται υπό την Βυζαντινή εξουσία και στο Ισραήλ κυριεύει ο Χριστιανισμός. Αργότερα το Ισραήλ βρίσκεται κάτω από την εξουσία των Αράβων το 636-1099 μ.Χ. Έπειτα ακολούθησαν οι σταυροφορίες (1099-1291 μ.Χ.). Το 1291-1516 η χώρα βρισκόταν υπό την κατοχή των Μαμπούκς και το 1517-1917 μ.Χ. βρισκόταν κάτω από την εξουσία των Οθωμανών. Το 1917-1948 μ.Χ. άρχισαν να δημιουργούνται οι πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές βάσεις της χώρας, καθώς αυτήν την περίοδο διοικούνταν από τους Βρετανούς. Κατά την διάρκεια του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου σκοτώθηκαν περίπου έξι εκατομμύρια εβραίοι στο ολοκαύτωμα.

Το σύγχρονο κράτος του Ισραήλ όπως το γνωρίζουμε σήμερα ιδρύθηκε στις 15 Μαΐου του 1948.¹

Το Ισραήλ βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, συνορεύει με το Λίβανο στα βόρεια, με την Συρία και την Ιορδανία στα ανατολικά, με την Αίγυπτο και τη Λωρίδα της Γάζας στα νότια και νοτιοδυτικά. Στα δυτικά της βρίσκονται οι ακτές της Μεσογείου και στα νότια της βρίσκεται ο κόλπος του Ελάτ. Το συνολικό μήκος των συνόρων υπολογίζεται στα 22.072 τετραγωνικά χιλιόμετρα και η χώρα χωρίζεται σε τέσσερις περιοχές (1). Η πρωτεύουσα του Ισραήλ είναι η Ιερουσαλήμ.² Ο πληθυσμός του Ισραήλ ανέρχεται περίπου στους 8.882.800 το 2019.³ Η επίσημη γλώσσα είναι τα Εβραϊκά. Η πλειονότητα του πληθυσμού αποτελείται από Εβραίους, μετά από αυτούς ακολουθούν οι Άραβες μουσουλμάνοι. Ενώ ένα μικρό μέρος του πληθυσμού αποτελείται από Χριστιανούς και Δρούζους.⁴

Το κλίμα του Ισραήλ θεωρείται μεσογειακό, έχοντας πολύ ζεστά και ξηρά καλοκαίρια που ξεκινούν τον Ιούνιο και τελειώνουν στις αρχές του Νοεμβρίου. Έχει βροχερούς χειμώνες που παρατηρούνται από τα τέλη Νοεμβρίου μέχρι τον Μάιο. Οι θερμοκρασίες διαφέρουν ανάλογα με το υψόμετρο και την περιοχή. Η περιοχή που βρίσκεται πιο κοντά στην Αίγυπτο έχει ως χαρακτηριστικό την υποτροπική ξηρασία ενώ η περιοχή που βρίσκεται στο Λίβανο και την ανατολική Μεσόγειο την υποτροπική υγρασία.⁵

Η μουσική παίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή των Ισραηλιτών. Ήταν ένας από τους λίγους και πιο σημαντικούς τρόπους με τον οποίο υμνούσαν τον Θεό. Επίσης μαθαίνουμε ότι η μουσική παίζει σημαντικό ρόλο στο Θεό, καθώς είναι εκείνος που τη δημιούργησε. Αξιοσημείωτο είναι ότι διαβάζοντας την Παλαιά Διαθήκη παρατηρούμε όλη την δημιουργία να υμνεί τον Θεό μέσα από την μουσική. Διαβάζουμε στο Ιώβ 38:7 “Τότε όλα τ' άστρα της αυγής μαζί τραγούδαγαν, και σκόρπιζαν κραυγές χαράς όλα τα

¹ (2010). ‘History’, *Facts About Israel*, Jerusalem: Israel Ministry of Foreign Affairs, σσ. 8-15, 18-19, 21-29 και 33-36.

² (1996). ‘Ισραήλ’. Στο: *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, . Αθήνα: Πάπυρος, σ. 312. (2010). ‘The Land’, *Facts About Israel*, ο.π., σσ. 100-101.

³ United Nations (2019) ‘World Population Prospects 2019: Data Booklet’, *Department of Economic and Social Affairs Population Division*, σ. 16.

⁴ Central Bureau Of Statistics, (2019). ‘Population, By Population Group’. Jerusalem: CBS, σσ. 1-2

⁵ Schneider, J. (2008) ‘Country Profile - Israel’, *Focus Migration*, 13, σ. 3.

ουράνια όντα.”. Στο Ησαΐα 44:23 και το 42:10-12, παρατηρούμε τα βουνά, τη θάλασσα, τις ερήμους και όλη τη δημιουργία να δοξολογεί τον Θεό με τραγούδια. Συμπεραίνουμε έτσι το βάρος και τη σημασία που είχε η μουσική για τον λαό του Ισραήλ. Σε πολλά κεφάλαια της Παλαιάς Διαθήκης το τραγούδι και η μουσική είναι ο τρόπος με τον οποίο δοξάζεις τον Θεό.⁶ Επιπρόσθετα, υπάρχουν πηγές που θεωρούνται μη ισραηλιτικές και αναφέρονται σε μουσικά όργανα και μουσικούς των Ισραηλιτών. Όπως για παράδειγμα σε ένα ασσυριακό έγγραφο αναφέρεται ότι ο βασιλιάς Χερίμπ απαίτησε μία ομάδα μουσικών από τον βασιλιά Ιεζεκία. Πληροφορίες βρίσκονται και στο Βαβυλωνιακό Ταλμούδ, εκεί για παράδειγμα οι Βαβυλώνιοι ζητούσαν από τους αιχμάλωτους Ισραηλίτες να τραγουδήσουν τραγούδια από την χώρα τους. Επιπρόσθετα, μέσα από ανακαλύψεις που έχουν κάνει αρχαιολόγοι, μας δίνεται μια ικανοποιητική εικόνα για τα όργανα που χρησιμοποιούσαν οι Ισραηλίτες, στα βιβλικά χρόνια.⁷

Το Ισραήλ δημιούργησε μια ορχήστρα, έναν οπερετικό και χορωδιακό σύλλογο μετά από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Με την πάροδο του χρόνου υπήρξαν όλο και περισσότερα ερεθίσματα από τη δυτική, τη ανατολίτικη και τη παραδοσιακή μουσική. Ως συνέπεια, ο Ισραηλιτικός λαός έχει σήμερα ένα πλούσιο ρεπερτόριο, από μουσική με δυτικά σχήματα και γεύση από ανατολίτικες μελωδίες. Επιπρόσθετα γίνονται και πολλές ερμηνείες των ψαλμών που υπάρχουν στην ιουδαϊκή βίβλο.⁸

⁶ Bacchiocchi, S. (2000) ‘Biblical Principles Of Church Music’. *Endtime Issues*, (39), σ. 5.

⁷ Delcamp, H. J. (2013). ‘*An Investigation of Ancient Hebrew Music During the Time of the Old Testament: Especially the Role of Music in the Lives of Israel’s First Two Kings, Saul and David*’, Senior Thesis. Liberty University. σ. 6.

⁸ (2010). ‘Culture’, *Facts About Israel*, Jerusalem: Israel Ministry of Foreign Affairs, σσ. 269, 274.

3. Παλαιά Διαθήκη

Η Παλαιά Διαθήκη αποτελεί το πρώτο μέρος της Αγίας Γραφής ή Βίβλος και είναι γνωστή ως η ιερή Βίβλος του ιουδαϊσμού. Το βιβλίο περιέχει ιστορικά και μεταφυσικά γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν σε ένα μεγάλο χρονικό διάστημα στον λαό του Ισραήλ.⁹ Αποτελείται από τριάντα εννιά βιβλία. Τα περισσότερα είναι γραμμένα στα Εβραϊκά καθώς και κάποια μέρη βιβλίων τις είναι γραμμένα στα αραμαϊκά, τα οποία είναι μια διάλεκτος της Εβραϊκής γλώσσας που άρχισε να χρησιμοποιείται περίπου στον έκτο αιώνα π.Χ. Ο όρος “διαθήκη προέρχεται από μια εβραϊκή λέξη η οποία σημαίνει “συμφωνία”, “συμμαχία” ή “συνθήκη”, χρησιμοποιείτε για να δηλώσει την συμμαχία του Θεού με τους ανθρώπους ή διάφορα άτομα και έχει ως σκοπό την σωτηρία όλης της ανθρωπότητας.¹⁰

Η Παλαιά Διαθήκη περιλαμβάνει τα γεγονότα που συνέβησαν στον λαό του Ισραήλ από την δημιουργία του κόσμου, μέχρι και την κυριαρχία τους από την ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Το νόημα του κειμένου, ενός ποιήματος ή ενός ψαλμού, το κατανοούμε έχοντας υπόψη την εποχή, το μέρος, την κουλτούρα, την πολιτική κατάσταση, τους ομιλητές, το κοινό στο οποίο προοριζόταν καθώς και το που οδηγούσαν αυτά τα γεγονότα.¹¹ Η καταγραφή του νόμου ξεκίνησε από την εποχή που ζούσε ο Μωυσής, αυτό το βλέπουμε στο Έξοδος 24:4. Επίσης στο Δευτερονόμιον 4:2 και 13:1 μαθαίνουμε ότι κανείς δεν πρέπει να επεξεργαστεί αυτά τα γραπτά με κανέναν τρόπο. Επιπλέον, γνωρίζουμε ότι οι πλάκες που έγραφαν πάνω τους τις δέκα εντολές, μπήκαν στην κιβωτό μαζί με ένα βιβλίο που έγραψε ο Μωυσής και έγραφε σ' αυτό για το νόμο. Στο Δευτερονόμιον 31:24-26 μαθαίνουμε ότι το βιβλίο αυτό ήταν μια μαρτυρία. Έχουμε αρκετές πληροφορίες για γραπτά που έγραφαν οι Ισραηλίτες την περίοδο των βιβλικών χρόνων. Αυτά τα γραπτά συγκροτήθηκαν και δημιουργήθηκε η Παλαιά Διαθήκη.

⁹ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, σ. 1. και Willis, J. T. (1981). ‘Introduction’. Στο: Willis, J. T, επι., *The World and the Literature of the Old Testament*, Missouri: College Press Publishing Company, σ. 7.

¹⁰ Larue, G. A. (1968). ‘Old Testament Life and Literature’. σ. 11.

¹¹ Willis, J. T. (1981). ‘Introduction’. ό. π., σσ. 8-9 και Everett, G. H. (2018). ‘Literature Style (Genre)’. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Psalms*. σ. 8.

Το βιβλίο μεταφράστηκε στα ελληνικά τον τρίτο αιώνα π.Χ. στην Αλεξάνδρεια. Περίπου εβδομήντα μελετητές της εποχής που γνώριζαν την Εβραϊκή, την Αραμαϊκή και την Ελληνική γλώσσα, έκαναν αυτή τη μετάφραση. Εκτός από τα τριάντα εννιά βιβλία που έχει η ιουδαϊκή βίβλος, μεταφράστηκαν και άλλα βιβλία καθώς προστέθηκαν και βιβλία που ήταν είδη γραμμένα στα ελληνικά. Συνολικά προστέθηκαν δέκα επιπλέον βιβλία. Η μετάφραση αυτή είναι γνωστή ως η “Μετάφραση των Εβδομήκοντα” και συμβολίζεται ως 0'. Καθώς επίσης, διαφέρει σε μερικές ονομασίες βιβλίων καθώς και στην αρίθμηση που έχουν οι ψαλμοί, στο βιβλίο των Ψαλμών. Στην έρευνα που πραγματοποιείται παρακάτω χρησιμοποιείται μόνο η μετάφραση των τριάντα εννιά βιβλίων έτσι όπως εμφανίζονται στην ιουδαϊκή βίβλου.¹² Ο νόμος, τα πρώτα πέντε βιβλία της ιουδαϊκής βίβλου υπολογίζεται ότι συγκροτήθηκαν σε κανόνα τον πέμπτο αιώνα π.Χ., την εποχή που ζούσε ο Έζρα. Την ίδια περίοδο αρχίζει μια συγκέντρωση των ιερών κειμένων του ιουδαϊσμού που διαρκεί μέχρι τον δεύτερο αιώνα π.Χ.¹³ Εκεί περιέχονται τρεις ομάδες βιβλίων ο “Νόμος”, οι “Προφήτες” και “Πάτρια” ή “Λοιπά βιβλία”.¹⁴ Η ιουδαϊκή βίβλος όπως την γνωρίζουμε σήμερα, αποτελείται από τριάντα εννιά βιβλία και χωρίζεται σε τρεις ομάδες “Νόμος”, “Προφήτες” και “Αγιόγραφα”. Υπολογίζεται ότι πήρε την τελική της μορφή στην ραβινική σύνοδο της Ιάμνειας της Παλαιστίνης το 90 μ.Χ. Ο “Νόμος” γνωστή και ως πεντάτευχος περιέχει τα πρώτα πέντε βιβλία της ιουδαϊκής Βίβλου: Γένεσις, Έξοδος, Λευίτικον, Αριθμοί και Δευτερονόμιον. Οι “Προφήτες” χωρίζονται σε δύο υποομάδες, η πρώτη ομάδα ονομάζεται “Προγενέστεροι προφήτες”, εκεί περιέχονται τα βιβλία: Ιησούς Ναυή, Κριτές, Α' και Β' Σαμουήλ, Α' και Β' Βασιλέων. Η δεύτερη ομάδα ονομάζεται “Μεταγενέστεροι προφήτες” εκεί περιέχονται τα βιβλία: Ησαΐας, Ιερειμίας, Ιεζεκιήλ καθώς και άλλα δώδεκα βιβλία που είναι γνωστά ως τα βιβλία των “μικρών προφητών” και αποτελούνται από τον Ωσηέ μέχρι τον Μαλαχία. Τα “Αγιόγραφα”

¹² Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σσ. 2-3 και Larue, G. A. (1968). ό. π., σ. 14.

¹³ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 2.

¹⁴ Willis, J. T. (1981). ‘The Canon and Text of the Old Testament’, ό. π., σ. 45.

περιέχουν τα βιβλία: Ψαλμοί, Ιώβ, Παροιμίες, Ρούθ, Άσμα Ασμάτων, Εκκλησιαστής, Θρήνοι, Εσθήρ, Δανιήλ, Έσδρας, Νεεμίας, Α' και Β' Χρονικών.¹⁵

¹⁵ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 2.

4. Η μουσική στο Ισραήλ από τη Γένεση μέχρι τον Ιώβ

4.1. Γένεση και ο πρώτος μουσικός

Η μουσική είναι ένα πολύ σημαντικό μέρος της κουλτούρας των Ισραηλιτών, από την εποχή του Αβραάμ. Παίζει έναν κυρίαρχο ρόλο στη σχέση του Θεού και του λαού του Ισραήλ, οι οποίοι πίστευαν ότι είναι ο ένας, μοναδικός και αληθινός Θεός. Δεν γνώριζαν την μορφή του, έτσι ήταν δύσκολο να τον αναπαραστήσουν μέσα από είδωλα και εικόνες. Οι εβραίοι είχαν την μουσική ως έναν τρόπο για να τον ευχαριστούν και να τον δοξολογούν, μέσα από κάθε δυσάρεστη και ευχάριστη στιγμή που μπορεί να περνούσαν σε μια περίοδο.¹⁶

Η Γένεσι είναι το πρώτο βιβλίο της πεντάτευχου. Στην εβραϊκή ο τίτλος του βιβλίου καταγράφεται ως “Μπερεσίθ” που σημαίνει “Στην αρχή” και είναι οι πρώτες λέξεις που χρησιμοποιούνται στην αρχή του βιβλίου.¹⁷

Στην ιουδαϊκή βίβλο γίνεται αναφορά για τον πρώτο οργανοποιό, συνθέτη και δάσκαλο μουσικής, τον Ιουβάλ, ο οποίος είναι γιός του Λάμεχ και της Αδά, μια από της δύο συζύγους του. Ο Ιουβάλ παρατηρείται να είναι ο “ιδρυτής πατέρας” αυτής της τέχνης. Στο βιβλίο της Γένεσις 4:20-22 μας δίνονται οι πληροφορίες ότι “Η Αδά γέννησε τον Ιαβάλ. Αυτός έγινε ο γενάρχης των σκηνιτών και των κτηνοτρόφων. Το όνομα του αδερφού του ήταν Ιουβάλ. Αυτός έγινε γενάρχης εκείνων που παίζουν κιθάρα και αυλό. Η Σίλλα γέννησε και αυτή τον Τουβάλ-Κάιν, το γενάρχη εκείνων που επεξεργάζονται το χαλκό και το σίδηρο.”. Από αυτούς τους στίχους παρατηρούμαι ότι ο Ιουβάλ αναφέρεται μαζί με άλλα δύο αδέρφια του οι οποίοι είναι και εκείνοι ιδρυτές κάποιας τέχνης. Τα επαγγέλματα με τα οποία ασχολούνται τα αδέρφια του Ιουβάλ είναι απαραίτητα για την επιβίωση του ανθρώπου. Έτσι αναφέροντας μαζί με αυτά η τέχνη της μουσικής, μπορούμε να καταλάβουμε τη σημασία και το βάρος που έχει για την επιβίωση του ανθρώπου. Από την Βιβλική οπτική η μουσική δεν είναι απλά για απόλαυση αλλά είναι ένα δώρο από τον Θεό που ολοκληρώνει τις πλήρες ανάγκες των

¹⁶ Delcamp, H. J. (2013) ‘An Investigation of Ancient Hebrew Music During the Time of the Old Testament: Especially the Role of Music in the Lives of Israel’s First Two Kings, Saul and David’, Senior Thesis. Liberty University. σ. 4.

¹⁷ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 7.

ανθρώπων.¹⁸ Ο Ιουβάλ μέσα από αυτούς τους στίχους αναφέρεται ως ο δημιουργός δύο σίγουρα οργάνων. Της κιθάρας που είναι ένα έγχορδο όργανο, που ανάλογα με την μετάφραση καταγράφεται ως λύρα ή άρπα και του αυλού ενός πνευστού οργάνου. Επειδή αναφέρονται μόνο αυτά τα δύο όργανα δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και άλλα.¹⁹

Στην Γένεσις καταγράφεται και ένα από τα παλιότερα Εβραϊκά τραγούδια που έχουν βρει οι ιστορικοί. Αυτό βρίσκεται στο κεφάλαιο 4 και στίχους 23-24 “Τότε είπε ο Λάμεχ στις γυναίκες του, την Αδά και τη Σιλλά: “Ακούστε με, γυναίκες του Λάμεχ, στα λόγια μου δώστε προσοχή: Άνθρωπο σκότωσα γιατί με πλήγωσε, έναν νέο γιατί με χτύπησε. Αν στην περίπτωση του Κάιν προβλεπόταν επταπλάσια εκδίκηση, στην περίπτωση του Λάμεχ προβλέπεται εβδομήντα εφτά φορές μεγαλύτερη”. Αυτό το τραγούδι αποδίδεται στον Λάμεχ που έζησε πριν από τον κατακλυσμό του Νώε.²⁰

Στη Γένεσι 6:5 μας δίνεται η πληροφορία ότι “ο Κύριος είδε πόσο είχε αυξηθεί η κακία των ανθρώπων στη γη και ότι όλες τους οι σκέψεις ήταν πάντα πονηρές,”. Πιστεύεται ότι και η μουσική έχασε τον σκοπό για τον οποίο είχε δημιουργηθεί από τον Θεό και χρησιμοποιούταν μόνο για την διασκέδαση. Έπειτα μετά από την διαφθορά του ανθρώπινου γένους ο Θεός έστειλε τον κατακλυσμό, από τον οποίο δεν υπάρχουν στοιχεία για την μουσική στο λαό του Ισραήλ για ένα διάστημα. Παρ’ όλα αυτά μέσα από ανασκαφές έχουν βρεθεί αρκετά μουσικά όργανα τα οποία πιστεύεται ότι χρησιμοποιούσαν οι Ισραηλίτες και χρονολογούνται σ’ εκείνη την περίοδο.²¹

Έπειτα φτάνουμε στην ιστορία του Ισαάκ και του Ιακώβ. Όταν ο Ιακώβ έφυγε από τον Λαβάν βλέπουμε να τον ρωτάει στη Γένεσις 31:27, “Γιατί έφυγες κρυφά και με εξαπάτησες; Γιατί δεν με ειδοποίησες να σε ξεπροβοδίσω με γιορτές και με τραγούδια, με τύμπανα και με κιθάρες;”. Παρατηρούμε ότι όταν ένα γνωστό πρόσωπο πήγαινε ένα ταξίδι, συνηθιζόταν να τον συνοδεύουν τραγουδώντας και παίζοντας μουσικά όργανα

¹⁸ Bacchiocchi, S. (2000) ‘Biblical Principles Of Church Music’. *Endtime Issues*, (39), σ. 6.

¹⁹ (2003). ‘Music in the Bible’, *United Church of God*, σ. 7.

²⁰ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 5.

²¹ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 7.

στο ξεκίνημα του ταξιδιού. Αυτό είναι ένα από τα έθιμα που είχαν οι Ισραηλίτες όταν αποχωριζόντουσαν έναν συγγενή τους ή κάποιον που γνώριζαν.²²

4.2. Μωυσής

Στα επόμενα τέσσερά βιβλία της πεντάτευχου Έξοδος, Λευιτικόν, Αριθμοί και Δευτερονόμιον, μας δίνονται περισσότερες πληροφορίες για την ανάπτυξη του λαού του Ισραήλ καθώς και για τον ρόλο που έπαιζε η μουσική στις ζωές τους.

Δεν μας δίνονται περεταίρω πληροφορίες για την μουσική στο λαό του Ισραήλ μέχρι να φτάσουμε στη ζωή του Μωυσή. Ήταν ο πρώτος διδάσκαλος της μουσικής για τους εβραίους και αυτό διότι είχε εκπαιδευτεί διάφορες τέχνες και επιστήμες στην Αίγυπτο. Η εκπαίδευση του επιτεύχθηκε καθώς τον υιοθέτησε η κόρη του φαράώ, αφού τον είχε βρει πρωτύτερα ως βρέφος σε ένα καλάθι που περιπλανιόταν μέσα στον ποταμό Νείλο. Εικάζεται ότι κατά τα σαράντα χρόνια που οι Ισραηλίτες βρίσκονταν στην έρημο ο Μωυσής εκπαιδευσε στα παιδιά μουσική για να διατηρηθεί η κληρονομιά και η ιστορία τους. Επιπρόσθετα, πιστεύεται ότι τα όργανα που χρησιμοποιούσαν είχαν πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τα Αιγυπτιακά ή ήταν τα ίδια.²³

Στο βιβλίο της Εξόδου βρίσκουμε έναν από τους πρώτους ύμνους που τραγουδιέται για να ευχαριστήσει τον Θεό του Ισραήλ που τους έσωσε από τους Αιγύπτιους, Έξοδος 15:1 “Τότε ο Μωυσής και οι Ισραηλίτες έψαλαν τον ύμνο αυτό στον Κύριο: Στον Κύριο θα ψάλλω: Κέρδισε νίκη λαμπρή και ένδοξη· άλογα και καβαλάρηδες στην θάλασσα τους έριξε.”. Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται και η πρώτη αναφορά για χορό, ο οποίος πραγματοποιήθηκε από γυναίκες που ενώ χόρευαν έπαιζαν ένα τύμπανο και τραγουδούσαν ύμνο στον θεό, ευχαριστώντας τον για την διάβαση τους από την Ερυθρά θάλασσα, Έξοδος 15:20-21 “Τότε η προφήτισσα Μαριάμ, αδερφή του Ααρών, πήρε στο χέρι της το τύμπανο κι όλες οι γυναίκες την ακολούθησαν με τύμπανα στον χορό. Η Μαριάμ τραγουδούσε πρώτη και οι άλλες επαναλάμβαναν: “Ψάλτε στον Κύριο, γιατί κέρδισε νίκη λαμπρή και ένδοξη άλογα και καβαλάρηδες στην θάλασσα τους έριξε.”. Στο βιβλίο των ψαλμών βρίσκουμε παρόμοιες πληροφορίες, με τον ψαλμό

²² Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 5.

²³ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σσ. 5-7.

149: 3 να γράφει “Το όνομά του ας αινούν με κυκλικό χορό· με τύμπανο και με κιθάρα ας τον υμνήσουμε!” και στον 150:4, “Αυτόν αινείτε με το τύμπανο και με τον κυκλικό χορό, αινείτε τον με έγχορδα και με φλογέρα!”.²⁴ Αυτός ήταν ένας από τους τρόπους με τον οποίο γιόρταζαν διάφορους κοινωνικούς εορτασμούς ενώ παράλληλα υμνούσαν τον Κύριο.

Έξοδος 19:13, 16, 19 “...Μόνο όταν η σάλπιγγα σημάνει, τότε θα μπορέσουν κάποιοι να ανέβουν στο βουνό.”, “... ενώ η φωνή της σάλπιγγάς αντηχούσε δυνατά...”, “Ο ήχος της σάλπιγγας ολοένα δυνάμωνε. Ο Μωυσής μιλούσε και ο θεός του αποκρινόταν με βροντές.” και στους τρεις στίχους γίνεται αναφορά για σάλπιγγα η οποία ήταν φτιαγμένη από κέρατο ζώου. Η σάλπιγγα δεν χρησιμοποιούταν σαν μουσικό όργανο αλλά ως κάποιο σήμα προς τον λαό, σε αυτήν της περίπτωση ήταν για να συγκεντρωθεί ο λαός.²⁵

Έπειτα στο βιβλίο “Έξοδος” μας δίνονται πληροφορίες για τις στολές των ιερών, οι οποίοι φορούσαν έναν σάκο που στο κάτω μέρος του υπήρχαν κουδουνάκια, αυτά δεν χρησιμοποιούνταν ως μουσικό όργανο αλλά ήταν μέρος της λειτουργίας. Καθώς γράφει στην Έξοδος 28:33-35 “Τύρω γύρω σε όλο το κράσπεδο του σάκου θα κατασκευάσουν μικρά ρόδια από γαλάζιο, πορφυρό και κόκκινο μαλλί, και χρυσά κουδουνάκια ανάμεσα τους, εναλλάξ ανά ένα με τα ρόδια. Όταν ο Ααρών τελετουργεί θα φοράει τον σάκο, και θα ακούγεται ο ήχος των κουδουνιών όταν μπαίνει στο αγιαστήριο ενώπιον μου και όταν βγαίνει, για να μην πεθάνει.”. Παρακάτω στο Έξοδος 39:24-26 βρίσκουμε πάλι την χρήση των κουδουνιών στο ναό όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Στην Έξοδος 32 βλέπουμε τον λαό του Ισραήλ να διασκεδάζει με μουσική και να υμνεί είδωλα. Αυτό πραγματοποιείται την περίοδο που ο Μωυσής βρίσκεται στο όρος Σινά και παίρνει τις δέκα εντολές από τον Θεό. Όταν ο Μωυσής κατεβαίνει από το όρος Σινά μαθαίνουμε από τους στίχους 17-18 ότι “Ο Ιησούς άκουσε τη βοή του λαού και είπε στον Μωσή: “Πολεμική βοή ακούω στο στρατόπεδο”. Εκείνος απάντησε: “Αυτό δεν είναι

²⁴ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 8.

²⁵ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 9.

ούτε ιαχές νικητών ούτε κραυγές νικημένων. Εγώ ακούω φωνές γιορτής”.”. Διαπιστώνουμε ότι είναι η πρώτη αναφορά μετά από τον κατακλυσμό, που ο λαός χρησιμοποιεί την μουσική για να δοξολογήσουν κάποιο είδωλο και όχι τον Θεό τους. Έπειτα στον στίχο 19 βλέπουμε τον Μωυσή να εξοργίζεται καθώς παρατήθεται, “Όταν πλησίασαν στο στρατόπεδο, είδε ο Μωυσής το μοσχάρι και τους χορούς. Τότε φούντωσε ο θυμός του και πέταξε τις πλάκες από τα χέρια του και τις έσπασε στους πρόποδες του βουνού.”. Οι Λευίτες ήταν οι μόνοι που παρέμειναν πιστοί στον Θεό και δεν προσκύνησαν το είδωλο.²⁶

Στο κεφάλαιο 23 γίνεται αναφορά σε όλες τις γιορτές που πραγματοποιούνται από τον λαό ετησίως. Αυτές οι γιορτές είναι οι γιορτές του Πάσχα, των Αζύμων, της Πεντηκοστής, των Πρωτογεννημάτων, η πρώτη του έτους, του Εξιλασμού και της Σκηνοπαγίας.

Στο βιβλίο Αριθμοί 10:1-10 ο Θεός δίνει οδηγίες στον Μωυσή να φτιάξει ασημένιες σάλπιγγες, καθώς και πως να τις χρησιμοποιήσει για διαφορετικούς σκοπούς.

Στο τελευταίο βιβλίο της πεντάτευχου το Δευτερονόμιο, ο Μωυσής πριν φύγει για να πεθάνει στο όρος Νεβώ, πείρε από τον Θεό τις τελευταίες οδηγίες. Έμαθε από τον Κύριο ότι ο λαός του Ισραήλ θα τον εγκαταλείψει και θα υμνήσει τα είδωλα. Ως συνέπεια βλέπουμε τον Θεό να δίνει στον Μωυσή ένα τραγούδι, καθώς γράφει στο Δευτερονόμιο 31:19 “Θα σας δώσω, λοιπόν, να γράψετε ένα τραγούδι και θα το διδάξετε στους Ισραηλίτες, για να μπορούν να το τραγουδάνε. Κι αυτό το τραγούδι εμένα θα μου χρησιμεύει για μάρτυρες εναντίον τους.”. Το τραγούδι αυτό βρίσκεται στο κεφάλαιο 32:1-43 και είναι γνωστό ως “Το τραγούδι του Μωυσή”. Έπειτα στους στίχους 44-45 μαθαίνουμε ότι ο Μωυσής είναι μαζί με τον Ιησού του Ναυή. Επίσης διαβάζουμε ότι “απήγγειλε σε όλο το λαό του Ισραήλ αυτό το τραγούδι”. Από αυτόν τον στίχο παρατηρούμε ότι μερικές φορές ένα τραγούδι απαγγελλόταν σαν ποίημα στον λαό και δεν τραγουδιόταν. Αξιοσημείωτο είναι ότι στον στίχο 47 ο Μωυσής λέει, “Αυτά για σας δεν είναι λόγια αδειανά, αλλά είναι η ίδια σας η ζωή. Χάρη στα λόγια αυτά θα ζήσετε

²⁶ Sanders, K. A. (2006) ‘WORSHIP LEADERSHIP IN THE BIBLE’, *Worship Leadership in the Bible*. Lincoln Christian Seminary. σσ. 12-13, 41.

πολλά χρόνια στη χώρα που θα πάρετε ιδιοκτησία σας, αφού περάσετε τον Ιορδάνη”. Παρατηρώντας έτσι την δύναμη που κρύβει ένα μόνο τραγούδι.²⁷

Στην πεντάτευχο μας δίνεται μία ιδέα για τον ρόλο της μουσικής στον λαό του Ισραήλ. Επίσης, μαθαίνουμε στο Δευτερονόμιο 12:31 για τη διαφορά στο να παίζεις μουσική και να τραγουδάς για να δοξάσεις τον Θεό σου με το να δοξάσεις τον κόσμο.

4.3. Ιησούς του Ναυή

Μετά από τον θάνατο του Μωυσή έρχεται ο διάδοχός του, ο Ιησούς του Ναυή με το ομότιτλο βιβλίο του στην ιουδαϊκή βίβλο. Τα γεγονότα που πραγματοποιούνται αυτήν την περίοδο είναι η κατάκτηση της Χαναάν από τους Ισραηλίτες. Το ίδιο θέμα αναπτύσσεται και στο επόμενο βιβλίο “Κριταί”. Αυτή ήταν μια δύσκολη περίοδος για τον λαό του Ισραήλ καθώς όπως γράφει και στο Κριταί 21:25 “Την εποχή εκείνη δεν υπήρχε ακόμα βασιλιάς στο λαό του Ισραήλ. Καθένας έκανε ό,τι ήθελε.”.²⁸

Από το βιβλίο Ιησούς του Ναυή μπορούμε να αντλήσουμε αρκετές πληροφορίες για τον τρόπο που χρησιμοποιούσαν τις σάλπιγγες. Στο κεφάλαιο 6 και στίχους 2-5, ο Θεός δίνει οδηγίες στον Ιησού με σκοπό να ρίξουν το τοίχος στην Ιεριχώ, με τις σάλπιγγες να παίζουν σημαντικό ρόλο. Αργότερα, στους στίχους 13-20 βλέπουμε την πραγματοποίηση αυτού του σχεδίου. Στον στίχο 13 λέει “Οι επτά ιερείς με τις κεράτινες σάλπιγγες βάδιζαν μπροστά από την κιβωτό σαλπίζοντας συνεχώς.”, στον στίχο 5 γράφει “παρατεταμένα”, αυτό ήταν ένα “πολεμικό” σινιάλο που βλέπουμε ότι χρησιμοποίησαν για μια διάρκεια επτά ημερών, επίσης χρησιμοποιούνταν για να θυμούνται ότι ο Θεός είναι με το μέρος τους.²⁹ Στον στίχο 20 βλέπουμε τις σάλπιγγες να χρησιμοποιούνται πάλι σαν σινιάλο προς τον λαό, αλλά και για να προκαλέσουν σύγχυση στους αντιπάλους τους. Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά από το σάλπισμα ο λαός “ξέσπασε σε μεγάλο αλαλαγμό και σωριάστηκε το τείχος.”.

Έπειτα μετά από τον θάνατο του Ιησού του Ναυή σε ηλικία εκατό δέκα χρονών³⁰ συνεχίζουμε στο βιβλίο “Κριταί”. Αυτήν την περίοδο ο λαός του Ισραήλ βρίσκεται σε

²⁷ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σσ. 9-10 και Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 8.

²⁸ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 261 και (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 10.

²⁹ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 10.

³⁰ Ιησούς του Ναυή 24:30.

πόλεμο. Μετά από το θάνατο του Σισερά του αντίπαλου αρχιστράτηγου³¹. Διαβάζουμε στο κεφάλαιο 5:1 ότι “Εκείνη την ημέρα η Δεβόρα και ο Βαράκ, γιός του Αβινωάμ, τραγούδησαν αυτόν τον ύμνο:” ο ύμνος βρίσκεται στους στίχους 2-31 και είναι γνωστός ως το “τραγούδι της Δεβόρας και του Βαράκ”. Το τραγούδι αυτό ευχαριστεί τον θεό για την νίκη που έδωσε στον λαό του Ισραήλ. Παρόμοια ποίηση βρίσκουμε στον ψαλμό 68. Πιστεύεται ότι η Δεβόρα και ο Βαράκ τραγουδούσαν μαζί αυτό το τραγούδι. Ο συνθέτης του τραγουδιού σύμφωνα με τους στίχους 3, 7 και 12 ήταν η Δεβόρα, με τον Βαράκ να την συνοδεύει. Κάτι παρόμοιο διαβάσαμε στην Έξοδο 15:21, με την Μαριάμ να τραγουδάει τον ύμνο του Μωυσή και τις υπόλοιπες γυναίκες να επαναλαμβάνουν. Αυτός ήταν ένας από τους τρόπους με τον οποίο συνήθιζαν να τραγουδούν οι γυναίκες σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις.³²

Στο Κριταί 7 μας δίνονται πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο ο Γεδεών νίκησε τους Μαδιανίτες. Παρατηρούμε ότι και σε αυτή τη μάχη οι σάλπιγγες έπαιξαν έναν σημαντικό ρόλο. Στους στίχους 16-20 βλέπουμε τρεις ομάδες από εκατό άτομα. Όταν κάθε άτομο σάλπιζε έσπαζε μια στάμνα, η οποία έκρυβε μια λαμπάδα που κρατούσαν στο αριστερό τους χέρι, στο δεξί κρατούσαν την σάλπιγγα. Κάθε φορά που σάλπιζαν φώναζαν “Για τον Κύριο και για τον Γεδεών”. Έπειτα στον στίχο 22 μας δίνεται η πληροφορία ότι “Όταν σάλπισαν και οι τριακόσιοι με τις σάλπιγγες, ο Κύριος έκανε ώστε μέσα στο εχθρικό στρατόπεδο ένας να στρέψει το ξίφος του εναντίον του άλλου και ν' αλληλοσκοτωθούν.”. Οι κεράτινες σάλπιγγες που χρησιμοποιούσαν είχαν την ιδιότητα σινιάλου. Ένας στόχος τους ήταν να προκαλέσουν σύγχυση στους αντιπάλους τους από την μεγάλη ένταση του ήχου. Με αυτόν τον τρόπο, έδωσαν στους Μαδιανίτες την εντύπωση ότι ήταν ένας μεγάλος στρατός, καθώς εκείνη της περίοδο συνήθιζαν να δίνουν σινιάλα πολέμου με τις σάλπιγγες, που πραγματοποιούνταν από τους αρχηγούς και τους ιερείς.³³ Από αυτά τα βιβλία αντλούμε κυρίως πληροφορίες για τα σινιάλα που έδιναν με τα μουσικά όργανα και όχι για τη χρήση τους σε διάφορες θρησκευτικές λατρείες και γιορτές.

³¹ Κριταί 4:17-23.

³² (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σσ. 10-11.

³³ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 11.

4.4. Σαούλ

Τα βιβλία Α' και Β' Σαμουήλ καταγράφουν τον ρόλο της μουσικής στους δύο πρώτους βασιλιάδες του Ισραήλ, τον Σαούλ και τον Δαβίδ. Μέχρι αυτή την στιγμή βασιλιάς τον Ισραηλιτών ήταν ο Θεός, επειδή όμως οι Ισραηλίτες θέλουν να μοιάσουν με άλλα έθνη ζήτησαν από τον Σαμουήλ να τους χρήσει έναν βασιλιά.³⁴

Η πρώτη φορά που διαβάζουμε για τον Σαούλ είναι στο Α' Σαμουήλ 9, εκεί μαθαίνουμε ότι προέρχεται από την φυλή του Βενιαμίν, καθώς και ότι είναι ένας όμορφος και ψηλός άνδρας. Αυτό έπαιζε μεγάλο ρόλο στους Ισραηλίτες καθώς ήθελαν ο βασιλιάς τους να φαίνεται μεγαλοπρεπής. Όταν ο Σαμουήλ έχρισε βασιλιά τον Σαούλ, του είπε τι θα συναντήσει μπροστά του όταν φύγει από αυτόν. Έτσι στο Α' Σαμουήλ 10:5 γράφει “και θα έρθεις στον λόφο του θεού, στη Γιβέα, όπου υπάρχει φρουρά των Φιλισταίων. Μόλις μπεις στην πόλη, θα συναντήσεις μια ομάδα προφητών, που θα κατεβαίνουν από τον ιερό τόπο, παίζοντας άρπα, τύμπανο, φλογέρα και κιθάρα, και θα προφητεύουν.”. εδώ βλέπουμε ότι η μουσική χρησιμοποιείται για να πραγματοποιηθούν προφητείες, καθώς και για να ενισχύσουν τις προφητικές δυνατότητες που κατείχαν. Παρόλα αυτά προφητείες πραγματοποιούνταν και χωρίς την χρήση μουσικών οργάνων. Έπειτα βλέπουμε ότι ο Σαούλ προφητεύει και αυτός μαζί με τους προφήτες και ο Θεός του αλλάζει την καρδιά. Όλα αυτά πραγματοποιήθηκαν όπως τα είπε ο Σαμουήλ στο Α' Σαμουήλ 9. Το μέσο το οποίο χρησιμοποίησε το πνεύμα του Θεού για να μπει μέσα στον Σαούλ είναι η μουσική. Διαπιστώνουμε ότι ο Σαούλ κατά την διάρκεια που παίζεται η μουσική γίνεται κυριολεκτικά άλλος άνθρωπος.³⁵

Ο Σαούλ στέφθηκε βασιλιάς στα τριάντα του, και καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του πείρε μέρος σε πολλές μάχες. Μαθαίνουμε ότι οι σάλπιγγες χρησιμοποιούνταν πολύ συχνά εκείνη την εποχή για να ειδοποιήσουν το λαό για μία μάχη. Στο Α' Σαμουήλ 13: 3-4 γράφεται ότι ο Σαούλ ειδοποίησε το λαό του Ισραήλ για την νίκη τους προς την φρουρά των Φιλισταίων με τις σάλπιγγες. Μας φανερώνεται ότι κατ' αυτή την περίοδο της ζωής του Σαούλ, δεν ακολουθεί το θέλημα του Θεού, καθώς στο Α' Σαμουήλ 13:13-

³⁴ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 335 και Α' Σαμουήλ 8:4-5.

³⁵ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σσ. 13-15.

14 γράφει “Τότε ο Σαμουήλ του είπε: “Φέρθηκες ανόητα. Αν τηρούσες τις εντολές που σου έδωσε ο Κύριος, ο Θεός σου, τότε αυτός θα έκανε την οικογένειά σου να βασιλεύει για πάντα στο Ισραήλ. Τώρα όμως η βασιλεία σου δεν θα διατηρηθεί. Ο Κύριος γύρεψε να βρει έναν άνθρωπο όπως τον ήθελε και τον διόρισε άρχοντα στον λαό του, γιατί εσύ δεν τήρησες αυτά που σε διέταξε.”. Αμέσως μετά από αυτά τα γεγονότα ο Σαούλ έδρασε πάλι μόνος του χωρίς να συμβουλευτεί τον θεό, κάτι που παραλίγο να προκαλούσε τον θάνατο του γιού του. Επιπρόσθετα, ο Σαούλ δεν ακολούθησε τις διαταγές που του έδωσε ο Θεός σχετικά με τον πόλεμο εναντίον των Αμαληκιτών, έτσι άρχισε να έρχεται η πτώση του και η οικογένειά του να απομακρύνεται από τη βασιλεία, παρόλα αυτά ο Σαούλ ήταν βασιλείας μέχρι και τον θάνατο του.³⁶

Από την στιγμή που αρχίζει η πτώση του Σαούλ το πρόσωπο του Δαβίδ εμφανίζεται. Ο Δαβίδ είναι ο επόμενος που έχει επιλεγεί από τον Θεό να γίνει ο βασιλιάς του Ισραήλ. Στο Α' Σαμουήλ 16:16 “Δώσε όμως, κύριέ μας, μια διαταγή κι εμείς είμαστε εδώ στην διάθεσή σου. Θα ψάξουμε και θα βρούμε κάποιον που να ξέρει να παίζει άρπα κι όταν το κακό πνεύμα έρχεται πάνω σου σταλμένο από τον θεό, τότε ο μουσικός θα παίζει την άρπα και θα γίνεσαι καλά”., βλέπουμε ότι η μουσική χρησιμοποιείται και για να γιατρεύει κάποιον από ένα κακό πνεύμα ή και κάποια διαταραχή, ο μουσικός που επιλέχτηκε να παίζει με την άρπα μουσική στον Σαούλ, ήταν ο Δαβίδ.³⁷ Στο Α' Σαμουήλ 16:18-22 μαθαίνουμε λίγα πράγματα για τον χαρακτήρα και την εμφάνιση του Δαβίδ καθώς και ότι ο Σαούλ τον έχει συμπαθήσει. Στο Α' Σαμουήλ 16:23 βλέπουμε ότι όταν ο Δαβίδ έπαιζε την άρπα το κακό πνεύμα έφευγε από τον Σαούλ και έτσι ηρεμούσε. Ο Δαβίδ έγινε ο προσωπικός μουσικός του Σαούλ. Το όργανο που παίζει ο Δαβίδ είναι η άρπα, στην ιουδαϊκή βίβλο εμφανίζεται σαράντα ένα φορές. Ο Ιουβάλ καθώς και οι μουσικοί που προφήτευαν μαζί με τον Σαούλ έπαιζαν το ίδιο όργανο.³⁸ Αυτή η άρπα χρησιμοποιούνταν κυρίως ως ένας δρόμος για να επικοινωνήσουν και να έρθουν σε επαφή οι άνθρωποι με το πνεύμα του Θεού.

³⁶ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σσ. 15-17.

³⁷ Aluede, C. O. και Ekewenu, D. B. (2009) ‘Through music and dance in the Bible: Its scope, competence and implications for the Nigerian music healers’. *Studies on Ethno-Medicine*, 3(2), σσ. 160-161.

³⁸ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 20.

Στο Α' Σαμουήλ 18:6 γράφει “Καθώς ο στρατός επέστρεφε, αφού ο Δαβίδ είχε σκοτώσει τον Γολιάθ, έβγαιναν οι γυναίκες από όλες τις ισραηλιτικές πόλεις, απ’ όπου περνούσαν, και υποδέχονταν το βασιλιά Σαούλ με τραγούδια και χορούς, με τύμπανα, με κύμβαλα και με κραυγές χαράς.”, βλέπουμε ότι ήταν συνηθισμένο να εορτάζεται μια νίκη με μουσική, τραγούδι και χορό.³⁹ Τα τύμπανα και τα κύμβαλα χρησιμοποιούνταν κυρίως σε τέτοιου είδους γιορτές, εκφράζοντας με αυτά την ευτυχία τους. Στον επόμενο στίχο 7 καταγράφεται το τραγούδι που έλεγαν οι γυναίκες “Ο Σαούλ σκότωσε χιλιάδες μα ο Δαβίδ μυριάδες”. Όταν ο Σαούλ άκουσε αυτό το τραγούδι άρχισε να φοβάται την θέση που είχε ο Δαβίδ στα μάτια του λαού. Στο Α' Σαμουήλ 18:10-11 βλέπουμε το κακό πνεύμα να έρχεται πάλι πάνω στον Σαούλ και ο Δαβίδ να παίζει άρπα για να το διώξει και να τον ηρεμίσει. Αυτή τη φορά η μουσική δεν βοήθησε τον Σαούλ όπως είδαμε παραπάνω και είχε ως συνέπεια να επιτεθεί στον Δαβίδ.⁴⁰ Στο Α' Σαμουήλ 19:9 παρατηρούμε την ίδια ακριβώς σκηνή, τον Δαβίδ να παίζει άρπα για να ηρεμίσει τον Σαούλ. Ο Σαούλ επιτίθεται ξανά στον Δαβίδ ο οποίος φεύγει και κρύβεται. Ο Δαβίδ σε όλη την διάρκεια της καταδίωξης του έγραψε πολλούς ψαλμούς. Ο Ψαλμός 18 γράφτηκε αυτή την περίοδο καθώς ο πρώτος στίχος γράφει “Στον πρωτοψάλτη. Ύμνος του Δαβίδ, δούλου του Κυρίου, που τον απήγγειλε στον Κύριο όταν τον έσωσε από το Σαούλ κι από την εξουσία των άλλων εχθρών του.”

Στο κεφάλαιο Α' Σαμουήλ 21:11 γίνεται πάλι η αναφορά για το τραγούδι που έλεγαν οι γυναίκες στον Δαβίδ καθώς γράφει “Οι αξιωματούχοι του Αχίς είπαν στον βασιλιά τους: “Αυτός δεν είναι ο Δαβίδ, ο βασιλιάς της χώρας του Ισραήλ; Δεν είναι για αυτόν που οι γυναίκες καθώς χόρευαν έλεγαν: Ο Σαούλ σκότωσε χιλιάδες μα ο Δαβίδ μυριάδες;””. Η αναφορά αυτή γίνεται κατά την περίοδο που ο Σαούλ καταδιώκει τον Δαβίδ και αυτός κρύβεται.⁴¹

Σύμφωνα με το κεφάλαιο 31 στο Α' Σαμουήλ μαθαίνουμε ότι ο Σαούλ τραυματίστηκε βαριά από την μάχη που έκανε με τους Φιλισταίους. Έτσι ζήτησε από τον οπλοφόρο του να τον σκοτώσει αλλά εκείνος δεν το έκανε, κατά συνέπεια ο Σαούλ έβγαλε το

³⁹ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 12.

⁴⁰ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σσ. 21-22.

⁴¹ Α' Σαμουήλ 21.

σπαθί του και έπεσε πάνω του, πέθανε σε ηλικία 72 χρονών. Στην ίδια μάχη πέθαναν και όλοι οι γιοί του.⁴²

Ο Θεός μέσο των ικανοτήτων που είχε ο Δαβίδ στην μουσική, τον έβαλε μέσα στην βασιλική οικογένεια και ξεκίνησε η σχέση του μαζί με τον Σαούλ. Αξιοσημείωτο είναι, ότι ένα τραγούδι ήταν αυτό που επηρέασε τα αισθήματα του Σαούλ και άρχισε να μην εμπιστεύεται και να προσπαθεί να σκοτώσει τον Δαβίδ. Παρατηρούμε έτσι ότι η μουσική έπαιζε έναν σημαντικό και κρίσιμο ρόλο στην ζωή του Σαούλ, του Δαβίδ και της κοινωνίας.

4.5. Δαβίδ

Η περίοδος που έζησε ο Δαβίδ είναι μία από τις πιο μουσικές περιόδους στα Βιβλικά χρόνια. Σύμφωνα με διάφορα ιστορικά έγγραφα, τα χρόνια που ζούσε ο Δαβίδ υπήρχαν 36 διαφορετικά μουσικά όργανα, τα μισά και παραπάνω καταγράφονται στην ιουδαϊκή βίβλο.⁴³

Σύμφωνα με την ιουδαϊκή βίβλο ο Δαβίδ ανακηρύσσεται βασιλείας των Ισραηλιτών⁴⁴ και νικάει αρκετές μάχες έχοντας τον Θεό με το μέρος του. Στο Β' Σαμουήλ 1:19-27 βρίσκεται γραμμένος ο θρήνος ο οποίος συνέθεσε ο Δαβίδ για τον Σαούλ και τον γιό του Ιωνάθαν μετά από τον θάνατό τους. Επιπλέον ο Δαβίδ διέταξε να διδαχτεί αυτός ο θρήνος στον λαό του Ιούδα.⁴⁵ Πιστεύεται ότι όταν ο Δαβίδ ανακηρύχτηκε βασιλιάς του Ισραήλ, η μουσική υπήρχε στο έπακρο και έπαιζε έναν σημαντικό ρόλο.⁴⁶

Στο Β' Σαμουήλ 6 πραγματοποιείται η μεταφορά της κιβωτού του Θεού στην Ιερουσαλήμ. Μεγάλος εορτασμός ακολούθησε κατά την διάρκεια που η κιβωτός επέστρεφε στην Ιερουσαλήμ. Στο Β' Σαμουήλ 6:5 "Ο Δαβίδ κι όλοι οι Ισραηλίτες χόρευαν για να τιμήσουν τον Κύριο και τραγουδούσαν μ' όλη τους τη δύναμη, παίζοντας κιθάρες, άρπες, τύμπανα, κρόταλα και κύμβαλα.", βλέπουμε ότι η μουσική έπαιξε έναν μεγάλο ρόλο καθ' όλη την διάρκεια της μεταφοράς. Παρ' όλα αυτά η μεταφορά της κιβωτού διακόπηκε διότι μόλις ο Ούζζα άγγιξε την κιβωτό πέθανε. Έτσι

⁴² Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σσ. 18, 23.

⁴³ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 11.

⁴⁴ Β' Σαμουήλ 5.

⁴⁵ Β' Σαμουήλ 1:17.

⁴⁶ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 25.

ο Δαβίδ αποφάσισε να στήσει μια σκηνή στην Ωβήδ-Εδώμ. Έπειτα από τρεις μήνες ξεκίνησαν πάλι την μεταφορά της κιβωτού στα Ιεροσόλυμα.⁴⁷ Κατά την διάρκεια της μεταφοράς πραγματοποιούνται γιορτές καθώς βλέπουμε και τον Δαβίδ να γιορτάζει χορεύοντας και τραγουδώντας.⁴⁸

Ο Δαβίδ συνέχιζε να γράφει ψαλμούς κατά την διάρκεια της ζωής του, καθώς επίσης η βασιλεία του στο Ισραήλ συνεχίζεται, παίρνοντας μέρος σε πολλές μάχες.⁴⁹ Στο Β' Σαμουήλ 22:1 διαβάζουμε ότι, “Όταν ο Κύριος απάλλαξε τον Δαβίδ απ’ όλους τους εχθρούς του και από το Σαούλ, ο Δαβίδ του απηύθυνε τον παρακάτω ύμνο:”. Ο ύμνος αυτός βρίσκεται στους στίχους 2-51. Επίσης βρίσκεται και στο βιβλίο των Ψαλμών και είναι ο ψαλμός 18.

Μία βραδιά κατά την περίοδο που γινόταν πόλεμος την άνοιξη, ο Δαβίδ καταπάτησε την αμαρτία της μοιχείας με την Βηρσαβεέ, έπειτα αφού αυτή έμεινε έγκυος ο Δαβίδ δολοφόνησε τον άντρα της Ουρία. Οι πράξεις όμως αυτές δυσαρέστησαν τον Θεό.⁵⁰

Στο Β' Σαμουήλ 12 βλέπουμε τον προφήτη Νάθαν να αποδοκιμάζει τον Δαβίδ, ο οποίος στην συνέχεια ζητάει μετάνοια από τον Θεό. Ο ψαλμός 51 γράφτηκε αυτήν την περίοδο καθώς οι στίχοι 1-2 γράφουν “Στον πρωτοψάλτη. Ψαλμός του Δαβίδ, την εποχή που τον επισκέφθηκε ο προφήτης Νάθαν, όταν ο Δαβίδ είχε συννευρεθεί με τη Βηθ-Σαβεέ.”, στον ψαλμό αυτό μπορούμε να δούμε τον χαρακτήρα του Δαβίδ σε μια περίοδο που κουβαλούσε πάνω του πολλές αμαρτίες. Από τους ψαλμούς που έχει γράψει ο Δαβίδ φανερώνεται ο χαρακτήρας του, καθώς επίσης και πόσο πολύ ζητούσε την βοήθεια του Θεού με την αγάπη που είχε σ’ αυτόν.⁵¹ Δύο από τους γιούς του Δαβίδ, ο Αμνών και Αβεσσαλώμ δεν είχαν την ίδια πίστη και αγάπη προς τον Θεό, έτσι πολλές από τις πράξεις τους ήταν ενάντια στον νόμο του Θεού.⁵²

Ο Δαβίδ πριν πεθάνει αποφάσισε ότι ο επόμενος βασιλείας του Ισραήλ θα είναι ο Σολομών. Έτσι γράφεται στο Α' Βασιλέων 1:34 το εξής “Εκεί, ο ιερέας Σαδώκ κι ο

⁴⁷ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 13 και Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 25.

⁴⁸ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 25.

⁴⁹ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 26 και Β' Σαμουήλ 8:15.

⁵⁰ Β' Σαμουήλ 27.

⁵¹ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 27.

⁵² Β' Σαμουήλ 13 και 15.

προφήτης Νάθαν θα τον χρίσουν βασιλιά του Ισραήλ. Μετά θα σαλπίσετε με τη σάλπιγγα και θα φωνάξετε: “ζήτω ο βασιλιάς Σολομών!””,⁵³ αυτό το σημείο είναι ένα από τα πολλά μέρη που η σάλπιγγα χρησιμοποιείται για να ειδοποίηση τον λαό για την παρουσία του Θεού και για να συγκεντρωθούν. Η φλογέρα είναι το μόνο όργανο που καταγράφεται στο Α' Βασιλέων 1:40 ότι χρησιμοποιήθηκε στους εορτασμούς που πραγματοποιήθηκαν από τον λαό για τον χρησμό του Σολομών ως Βασιλιά, παρ' όλα αυτά δεν σημαίνει ότι ήταν και το μοναδικό. Από τον ίδιο στίχο διαπιστώνουμε ότι υπήρχαν πολλά τραγούδια που έλεγε ο λαός δυνατά με συνέπεια η γη σείστηκε. Στο επόμενο στίχο 41, βλέπουμε τον Ιωάβ να καταλαβαίνει ότι κάτι συμβαίνει στην πόλη ακούγοντας την σάλπιγγα.⁵⁴ Ο ήχος της σάλπιγγας συμβόλιζε ότι ο Θεός είναι με τον Σολομώντα, καθώς και ότι είναι ο επιλεγμένος από τον Θεό επόμενος βασιλείας του Ισραήλ.⁵⁵

Ο Δαβίδ ήταν βασιλείας του Ισραήλ για σαράντα χρόνια. Παρατηρούμε, ότι σε αντίθεση από τον Σαούλ, ο οποίος είχε το πνεύμα του Θεού μέσα του και τον καθοδηγούσε, ο Δαβίδ ζητούσε συνέχεια να τον καθοδηγήσει ο Κύριος, τις περισσότερες φορές αυτό πραγματοποιούνταν μέσα από την μουσική.⁵⁶

4.6. Λευίτες

Συνεχίζουμε στο το βιβλίο των Βασιλέων που υπάρχουν πληροφορίες για τους μουσικούς του ναού. Επιπρόσθετα, μας δίνονται πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο φτιάχνονταν μερικά από τα όργανα που χρησιμοποιούσαν σε κοινωνικές εκδηλώσεις και στον ναό. Στο Α' Βασιλέων 10:12 διαβάζουμε ότι, “Ο βασιλιάς με τα ξύλα του πεύκου έκανε ξυλουργικές κατασκευές στο ναό του Κυρίου και στο Βασιλικό ανάκτορο επίσης κατασκεύασε μ' αυτά τις κιθάρες και τις άρπες των ψαλμωδών. Τέτοια ξύλα πεύκου δεν έφτασαν, ούτε ξαναφάνηκαν στο λαό Ισραήλ μέχρι σήμερα.”. Από αυτόν τον στίχο μας δίνεται η πληροφορία για ένα από τα υλικά που φτιάχνονται

⁵³ Aluede, C. O. και Ekewenu, D. B. (2009). ό. π., σ. 159.

⁵⁴ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 28.

⁵⁵ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σ. 28 και Lebaka, M. E. K. (2014). ‘Music, singing and dancing in relation to the use of the harp and the ram’s horn or shofar in the Bible: What do we know about this?’. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*, 70(3), σ. 5.

⁵⁶ Delcamp, H. J. (2013). ό. π., σσ. 28-29.

κάποια όργανα. Επίσης, συμπεραίνουμε ότι πρωτύτερα τα όργανα φτιάχνονταν από άλλα υλικά.⁵⁷

Στα Α' και Β' Χρονικών υπάρχουν αρκετές πληροφορίες για τα καθήκοντα που είχαν οι Λευίτες ως μουσικοί του Ναού. Στα προηγούμενα βιβλία της ιουδαϊκής βίβλου (Ιησούς του Ναυή, Κριταί, Α' και Β' Σαμουήλ, Α' και Β' Βασιλέων), γίνεται μικρή αναφορά για τον ρόλο που είχαν οι Λευίτες και οι ιερείς. Στα βιβλία όμως που γράφτηκαν μετά την εξορία, έχουμε περισσότερες πληροφορίες γι' αυτούς. Μαθαίνοντας πόσο σημαντικός ήταν ο ρόλος τους στην απουσία ενός βασιλιά.⁵⁸ Ο Δαβίδ πριν πεθάνει δήλωσε ποιοι είναι υπεύθυνοι για την μουσική στον ναό, έτσι έχρησε 4000 Λευίτες από τους 38.000 να είναι υπεύθυνοι για την μουσική, αυτοί ήταν εκπαιδευμένοι επαγγελματίες μουσικοί.⁵⁹

Στο Α' Χρονικών 6:18-35 μας δίνονται πληροφορίες για τους πρωτοψάλτες καθώς και τους συγγενείς τους οι οποίοι είχαν και αυτοί καθήκοντα μουσικών. Επιπλέον μαθαίνουμε ότι οι Λευίτες έψελναν ύμνους μπροστά από την σκηνή του Μαρτυρίου πριν χτιστεί ο ναός του Σολομών στην Ιερουσαλήμ. Ο Αϊμάν από την φυλή του Καάθ, ο Ασάφ αδερφός του και ο Εθάν από την φυλή Μεράρι, ήταν οι πρωτοψάλτες των τριών χορωδιακών τμημάτων που είχε αναθέσει ο Δαβίδ. Στο βιβλίο των ψαλμών υπάρχουν τραγούδια που αποδίδονται σε αυτούς τους τρεις μουσικούς.⁶⁰ Στο Α' Βασιλέων 5:11 γράφει “Γνώριζε πολύ περισσότερα απ’ όλους τους ανθρώπους, ακόμη κι από τον Έθαν τον Εζραΐτη, από τον Αιμάν, το Χαλκόλ και το Δαρδά, γιους του Μαχώλ η φήμη του είχε διαδοθεί σε όλα τα έθνη.”, εδώ βλέπουμε ότι δυο μουσικοί, ο Εθάν και ο Αιμάν ήταν από τους πιο έξυπνους ανθρώπους του Ισραήλ.⁶¹

Επιπρόσθετα διαπιστώνουμε ότι όταν επέστρεψαν στην Παλαιστίνη, μετά από την Βαβυλώνια αιχμαλωσία, οι Λευίτες ήταν από τους πρώτους που εγκαταστάθηκαν στα Ιεροσόλυμα.⁶² Στο Α' Χρονικών 9:33 γράφετε ότι “Μερικές από τις λευιτικές οικογένειες

⁵⁷ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σσ. 13-14.

⁵⁸ Sanders, K. A. (2006). ‘WORSHIP LEADERSHIP IN THE BIBLE’, *Worship Leadership in the Bible*. Lincoln Christian Seminary. σ. 43.

⁵⁹ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σσ. 12, 21 και Α' Χρονικών 23: 3-5.

⁶⁰ Sanders, K. A. (2006). ό. π., σ. 44 και (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 14.

⁶¹ Sanders, K. A. (2006). ό. π., σ. 44.

⁶² Α' Χρονικών 9:2.

ήταν υπεύθυνες για την μουσική του ναού. Οι αρχηγοί αυτών των οικογενειών ζούσαν στα παραοικοδομήματα του ναού και δεν είχαν άλλες ευθύνες, γιατί ήταν σε υπηρεσία μέρα και νύχτα.”, έτσι βλέπουμε ότι οι μουσικοί είχαν πλήρες απασχόληση στο ναό καθώς και δεν κατείχαν ένα μέρος γης.⁶³

Έπειτα στο Α' Χρονικών 13 διαβάζουμε ξανά την διαδικασία που πραγματοποιήθηκε για να γυρίσει η κιβωτός στα Ιεροσόλυμα από την Κιριάθ-Ιαρίμ. Βλέπουμε ότι στην διαδρομή υπήρχε μεγάλος εορτασμός και μουσική από τον λαό καθώς στο Α' Χρονικών 13:8 γράφει “Ο Δαβίδ κι όλοι οι Ισραηλίτες χόρευαν μ' όλη τους τη δύναμη, τραγουδώντας με συνοδεία από κιθάρες, άρπες, τύμπανα, κύμβαλα και σάλπιγγες, για να τιμήσουν τον Θεό.”. Η μουσική έπαιξε μεγάλο ρόλο σε μία από τις πιο σημαντικές στιγμές στην ιστορία του Ισραήλ. Παρατηρούμε στο κείμενο ότι η μουσική χρησιμοποιήθηκε στο έπακρο, με τη χρήση μουσικών οργάνων και τραγουδιού να πραγματοποιούνται για να δοξαστεί ο Θεός. Παρόλα αυτά ο γιορτή διακόπηκε μετά από τον θάνατο του Ουζζά και η κιβωτός παρέμεινε για τρεις μήνες στο σπίτι του Ωβήδ-Εδώμ.⁶⁴

Ο Δαβίδ στη συνέχεια επέλεξε τους Λευίτες να είναι οι μόνοι που θα μεταφέρουν την κιβωτό πίσω στα Ιεροσόλυμα σύμφωνα με το Α' Χρονικών 15:1-3. Στους στίχους 16-17 “Ο Δαβίδ διάταξε τους αρχηγούς των λευιτών να διορίσουν από τις συγγενειές τους τους ψαλμωδούς για να ψάλουν, και να τους συνοδεύουν μουσικά όργανα: άρπες, κιθάρες και κύμβαλα, έτσι που οι χαρούμενες ψαλμωδίες να ακούγονται ως πέρα στα βουνά.” βλέπουμε ξανά τον μεγάλο ρόλο που έπαιζε η μουσική στην δοξολογία του θεού και στις ζωές τους. Σήμερα δεν έχουμε αρκετές πληροφορίες για τον τρόπο που έπαιζαν όργανα και τραγουδούσαν. Παρ' όλα αυτά μας δίνεται μια αρκετά αναλυτική περιγραφή για τον τρόπο που χρησιμοποιούσαν κάποια όργανα. Στο Α' Χρονικών 15:19-21 γράφονται οι ψαλμωδοί που έπαιζαν τα “χάλκινα κύμβαλα με τον οξύ ήχο”, οι ψαλμωδοί που έπαιζαν τις “άρπες σε υψηλούς τόνους” και οι ψαλμωδοί που έπαιζαν “κιθάρες σε χαμηλούς ήχους” για να κρατάνε τον τόνο στο τραγούδι. Ωστόσο οι

⁶³ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 13.

⁶⁴ Sanders, K. A. (2006). ό. π., σ. 45.

μουσικές ορολογίες που χρησιμοποιούνται στους στίχους 20-21 είναι αβέβαιοι. Βλέπουμε επίσης στον στίχο 22 ότι “Ο Κενανίας, λόγω της μουσικής πείρας του, ήταν προϊστάμενος των λευιτών που μετέφεραν την κιβωτό.”, αυτό μας καθοδηγεί στο ότι ήταν σημαντικό για τους λευίτες να φτάσουν σε ένα κατάλληλο βαθμό μουσικών γνώσεων, ώστε να μπορούν να παίξουν μουσική σε κοινωνικές εκδηλώσεις καθώς και στον ναό.⁶⁵ Στους στίχους 28-29 βλέπουμε να ξανά αναφέρονται τα όργανα που χρησιμοποιούσαν οι Ισραηλίτες στην μεταφορά της κιβωτού, αυτά είναι οι χάλκινες σάλπιγγες, τα κύμβαλα, οι άρπες και οι κιθάρες. Επιπρόσθετα βλέπουμε τον Δαβίδ να χορεύει από χαρά για να ευχαριστήσει τον θεό και την γυναίκα του Μιχάλ να τον σχολιάζει αρνητικά.⁶⁶

Στο Α' Χρονικών 16:4-6 μας γίνεται αναφορά στους μουσικούς που έβαλε ο Δαβίδ για “να λειτουργούν μπροστά στην κιβωτό του Κυρίου” με ύμνους και δοξολογίες. Επιπρόσθετα, γίνεται αναφορά στους μουσικούς που έπαιζαν κιθάρα, κύμβαλα και σάλπιγγα. Στον επόμενο στίχο, 7 γράφει “Εκείνη την ημέρα ο Δαβίδ για πρώτη φορά παρέδωσε στον Ασάφ και στους συναδέλφους του τον ακόλουθο ψαλμό, για να υμνήσει τον Κύριο.” ο ψαλμός είναι στους στίχους 8-36, τον τραγουδούσε η χορωδία του ναού, καθώς επίσης περιέχει μέρη από τους ψαλμούς 96, 105 και 106.⁶⁷ Ο ύμνος πιστεύεται ότι παραδόθηκε προφορικά και όχι γραμμένος. Στον στίχο 41-42 παρατηρούμε πάλι τον Δαβίδ να διορίζει τους μουσικούς που θα πραγματοποιούν τις τελετές στον ναό. Οι δύο μουσικοί που αναφέρονται είναι ο Αιμάν και ο Ιεδουθούν. Επιπλέον διαβάζουμε ότι έπαιζαν διάφορα όργανα ως συνοδεία στους ψαλμούς.⁶⁸

Αφού ο Δαβίδ είχε οργανώσει τους λεβίτες και τους ιερείς, έπειτα στο Α' Χρονικών 25:1-8 οργανώνει τους μουσικούς που βρίσκονται στο ναό και τους χωρίζει σε διάφορες τάξεις. Βλέπουμε ότι στην αρχή χωρίζει τους μουσικούς ανάλογα με τους απογόνους του Ασάφ, του Αιμάν και του Ιεδουθούν. Έπειτα παρατηρούμε ότι ο αυτοί οι τρεις είναι που καθοδηγούσαν τους μουσικούς τους οποίους βρίσκονται στην ομάδα τους, και

⁶⁵ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 11 και Sanders, K. A. (2006). ό. π., σσ. 46-47.

⁶⁶ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 16.

⁶⁷ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 12.

⁶⁸ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 16.

τέλος στον στίχο 7 γίνεται αναφορά σε 288 έμπειρους ψάλτες. Διαπιστώνουμε ότι έπαιζε μεγάλο ρόλο ο συγχρονισμός των μουσικών ώστε να ακουστεί η μελωδία και ο ρυθμός που ήθελαν.⁶⁹

4.7. Σολομών

Το βιβλίο Β' Χρονικών συνεχίζει με την βασιλεία του Σολομών, την οικοδόμηση του ναού καθώς και την ιστορία του βασιλείου του Ιούδα.⁷⁰ Στο κεφάλαιο 5 καταγράφονται τα γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν στο ναό όταν ο Σολομών έφερε την κιβωτό, παρατηρούμε πόσο σημαντική ήταν η δοξολογία του Θεού μέσα από την μουσική. Στους στίχους 12-13 μας δίνονται αρκετές πληροφορίες για τους μουσικούς καθώς γράφετε, “Όλοι οι λευίτες, οι ψάλτες, δηλαδή ο Ασάφ, ο Αιμάν, ο Ιεδουθούν, μαζί με τους γιούς τους και τους συγγενείς τους, ντυμένοι με λεπτά λινά ενδύματα, στέκονταν στο ανατολικό μέρος του θυσιαστήριού με κύμβαλα και άρπες και κιθάρες, και μαζί μ’ αυτούς, εκατόν είκοσι ιερείς σάλπιζαν με σάλπιγγες. Οι σαλπιγγτές και οι ψάλτες έψαλλαν σαν ένας άνθρωπος· υμνούσαν και δοξολογούσαν δυνατά με μια φωνή τον Κύριο με συνοδεία σαλπίγγων, κυμβάλων και άλλων μουσικών οργάνων: “Ο Κύριος είναι καλός κι αιώνια η αγάπη του!” έλεγαν. Τότε μια νεφέλη γέμισε τον Ναό του Κυρίου,”. Αμέσως μετά βλέπουμε ότι μέσα από την μουσική, η παρουσία του Θεού γίνεται μεταφυσικά αισθητή μέσα από ένα σύννεφο.⁷¹

Στο Β Χρονικών 7:6 βλέπουμε πάλι έναν τρόπο με τον οποίο πραγματοποιούνταν οι λειτουργίες στον ναό. Από την μία μεριά του ναού βρίσκονται οι λευίτες που συνοδεύουν τους ύμνους με μουσικά όργανα και από την άλλη οι ιερείς που πραγματοποιούν τα καθήκοντα τους.⁷² Επιπρόσθετα γράφει “τα μουσικά όργανα του Κυρίου”, εδώ δεν αναφέρεται σε όλα τα όργανα, ούτε υπονοεί ότι κάποια όργανα είναι καλύτερα από κάποια άλλα. Η φράση αυτή κάνει έμφαση σε όργανα, που λογικά έχουν θεϊκή προέλευση.⁷³

⁶⁹ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 12.

⁷⁰ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 537.

⁷¹ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 17.

⁷² Sanders, K. A. (2006). ό. π., σσ. 48-49.

⁷³ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 17.

Το Β' Χρονικών 23:18 είναι ένα ακόμα στοιχείο που μας δείχνει ότι η μουσική στον ναό έχει οργανωθεί από τον Δαβίδ.

Αργότερα, βρισκόμαστε στην βασιλεία του Εζεκία στο βασίλειο της Ιουδαίας. Όπως βλέπουμε στο Β' Χρονικών 29: 3 ο Εζεκίας έδωσε εντολές στον λαό να επισκευάσει τον ναό. Έπειτα στον στίχο 25-30 μας δίνονται πληροφορίες για τους Λευίτες και την μουσική που θα πραγματοποιείται μέσα στον ναό. Τα όργανα που αναφέρονται είναι τα κύμβαλα, οι άρπες, οι κιθάρες και οι σάλπιγγες. Οι μουσικοί, έπαιζαν στον ναό με όργανα έτσι όπως “είχε καθιερώσει ο Δαβίδ”. Στον στίχο 26 γράφει “Οι λευίτες πήραν θέσεις κρατώντας τα μουσικά όργανα, που είχαν κατασκευαστεί επί Δαβίδ, και οι ιερείς κρατώντας τις σάλπιγγες.”. Οι πληροφορίες που αντλούμε από αυτόν τον στίχο είναι ότι τα όργανα είχαν την ίδια κατασκευή για μία περίοδο περίπου διακοσίων χρόνων. Επίσης μας δίνονται πληροφορίες για το ποια όργανα έπαιζαν μέσα στον ναό οι λευίτες και ποια οι ιερείς.⁷⁴ Επιπρόσθετα μας δίνονται στοιχεία για τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιούνταν η λατρεία μέσα στον ναό. Στον στίχο 28 διαβάζουμε ότι οι “ψάλτες έψαλλαν και σαλπικτές σάλπιζαν” ταυτόχρονα καθ’ όλη την διάρκεια που γινόταν η θυσία. Έπειτα οι ψάλτες και οι μουσικοί σταμάτησαν να παίζουν ώστε να προσκυνήσουν “ο βασιλιάς και όλοι οι παρευρισκόμενοι”. Στον στίχο 30 βλέπουμε τους ψάλτες και τους ιερείς να περιμένουν το σήμα του Εζεκία ώστε να συνεχίσουν να ψέλνουν και να σαλπίζουν, συνεχίζοντας παράλληλα και η λατρεία προς τον Θεό προσκυνώντας τον.⁷⁵ Στον ίδιο στίχο μαθαίνουμε ότι οι ψαλμοί που έψαλλαν ήταν του Δαβίδ και του Ασάφ, ένας μεγάλος αριθμός αυτών των ψαλμών βρίσκονται και στο ομώνυμο βιβλίο της ιουδαϊκής βίβλου “Ψαλμοί”.

4.8. Έσδρας

Το βιβλίο Έσδρα μαζί με το επόμενο βιβλίο της ιουδαϊκής βίβλου Νεεμίας, λογικά αποτελούσαν ένα ενιαίο βιβλίο. Το βιβλίο είναι μια συνέχεια του βιβλίου Β' Χρονικών, ακολουθώντας τα γεγονότα της επιστροφής μιας πρώτης ομάδας Ισραηλιτών στην Ιερουσαλήμ, μετά από την εξορία τους από του Βαβυλώνιους. Σ' αυτήν την περίοδο, ο

⁷⁴ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 13 και (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σσ. 18-19.

⁷⁵ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 6.

Ναός είναι κατεστραμμένος και το Ισραήλ αρχίζει προσπάθειες ώστε να ανοικοδομηθεί το κράτος. Συγγραφέας του βιβλίου είναι ο Έσδρας ο οποίος ήταν ιερέας και γραμματέας.⁷⁶ Ακόμα και σε αυτήν την περίοδο μπορούμε να δούμε ότι η μουσική είναι σημαντική για ολόκληρο τον λαό του Ισραήλ, με σκοπό να δοξολογήσουν τον Θεό.

Στο Έσδρα 2:64-65 διαβάζουμε ότι “Όλη η σύναξη μαζί έφτανε τους σαράντα δυο χιλιάδες τριακόσιους εξήντα άντρες, εκτός από τους δούλους τους, άντρες και γυναίκες, που έφταναν τις εφτά χιλιάδες τριακόσια τριάντα εφτά άτομα· επίσης υπήρχαν διακόσιοι ψάλτες και ψάλτρες.” αυτοί ήταν οι αιχμάλωτοι που επέστρεψαν στο Ισραήλ.⁷⁷ Στον στίχο 41 μαθαίνουμε ότι από τους διακόσιους ψάλτες και ψάλτρες, οι εκατό είκοσι οκτώ ήταν απόγονοι του Ασάφ. Καθώς επίσης μαθαίνουμε στον στίχο 70 ότι “Οι ιερείς, οι λευίτες και μερικοί από τον λαό, όπως θυρωροί, ψάλτες και υπηρέτες του ναού, εγκαταστάθηκαν στις πόλεις στις οποίες τους κατένειμαν. Ενώ όλοι οι άλλοι Ισραηλίτες εγκαταστάθηκαν στις πόλεις των προγόνων τους.”.

Οι οδηγίες του Δαβίδ ήταν ακόμα σημαντικές στον λαό του Ισραήλ. Έτσι βλέπουμε ότι όταν αρχίζει η ανοικοδόμηση του ναού και “Όταν οι χτίστες έβαλαν τα θεμέλια του ναού του Κυρίου, ήρθαν οι ιερείς με τις στολές τους και τις σάλπιγγες και οι λευίτες, οι απόγονοι του Ασάφ, με τα κύμβαλα, για να υμνήσουν τον Κύριο, σύμφωνα με τις οδηγίες που είχε δώσει ο Δαβίδ. Βασιλιάς του Ισραήλ. Έψαλλαν αντιφωνικά αινώντας και ευχαριστώντας τον Κύριο. “Είναι καλός”, έλεγαν, “κι αιώνια διαρκεί η αγάπη του για το Ισραήλ!” Και ο λαός με δυνατές φωνές υμνούσε τον Κύριο, που είχαν τεθεί τα θεμέλια του ναού του.”.⁷⁸ Σε αυτόν τον στίχο βλέπουμε ότι δεν χρησιμοποιούσαν όργανα κατά την διάρκεια της λειτουργίας αλλά μόνο έψελναν.⁷⁹

4.9. Νεεμίας

Ο Νεεμίας έδρασε την ίδια περίοδο με τον Έσδρα, βοηθώντας στην ανοικοδόμηση του ναού καθώς και σε ολόκληρο τον λαό του Ισραήλ. Η μουσική υπήρχε πάντα σε οποιαδήποτε λειτουργία και τελετή που υπήρχε στον ναό. Επιπρόσθετα, όταν χτίστηκε

⁷⁶ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 607.

⁷⁷ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 21.

⁷⁸ Έσδρας 3:10-11.

⁷⁹ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 15.

το τοίχος υπήρχε μεγάλος εορτασμός με μουσική. Στα βιβλία από τον Έσδρα μέχρι τον Ιώβ, βλέπουμε πάλι για την μουσική και την σημασία που έχει στον λαό του Ισραήλ, καθ' όλη την διάρκεια της ανοικοδόμησης του ναού μετά από την εξορία τους. Επίσης βλέπουμε για τους μουσικούς και τον ρόλο που είχαν στις λειτουργίες του ναού, καθώς επίσης και στην ιεραρχία που είχαν οι μουσικοί. Από το Νεεμίας 12:36 βλέπουμε ότι τα όργανα που χρησιμοποιούσαν ήταν, “τα μουσικά όργανα που είχε κατασκευάσει ο Δαβίδ, ο άνθρωπος του Θεού.”. Μπορούμε να δούμε ότι και κατά την βασιλεία του Σολομών καθώς και έπειτα κατά την διάρκεια που ζούσε ο Έσδρα, η μουσική έπαιζε έναν σημαντικό ρόλο στην λατρεία του Θεού μέσα στον ναό. Αξιοσημείωτο είναι ότι μετά από μια μεγάλη περίοδο πεντακοσίων περίπου χρόνων τα όργανα παρέμειναν το ίδιο από την εποχή του Δαβίδ. Στο τέλος της ιουδαϊκής βίβλου, καταλήγουμε με τον ναό χτισμένο και την λατρεία να πραγματοποιείται με τα πρότυπα που είχε θέση ο Δαβίδ και την μουσική να είναι στο επίκεντρο της λατρείας.⁸⁰

⁸⁰ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 22.

5. Τα μουσικά βιβλία της ιουδαϊκής βίβλου

5.1. Το βιβλίο των Ψαλμών

Το βιβλίο των ψαλμών ήταν μια ενιαία συλλογή 150 ψαλμών που αργότερα χωριστικέ σε πέντε βιβλία. Το πρώτο βιβλίο αποτελείται από τους ψαλμούς 1-41 (0' 1-40), το δεύτερο βιβλίο αποτελείται από του ψαλμούς 42-72 (0' 41-71), το τρίτο βιβλίο από τους ψαλμούς 73-89 (0' 72-88), το τέταρτο βιβλίο από τους ψαλμούς 90-106 (0' 89-105), το πέμπτο και τελευταίο βιβλίο από τους ψαλμούς 107-150 (0' 106-150).⁸¹ Τα πρώτα δύο βιβλία επικεντρώνονται στην βασιλεία και την ζωή του Δαβίδ. Το τρίτο βιβλίο επικεντρώνεται στην τραγωδία της εξορίας του λαού του Ιούδα και του Ισραήλ. Επίσης σ' αυτό καταγράφεται το τέλος της βασιλείας του Δαβίδ. Στο τέταρτο και πέμπτο βιβλίο δίνεται ελπίδα στο λαό του Ιούδα και του Ισραήλ, μαθαίνοντας για τον ερχομό του Μεσσία και την σωτηρία της ανθρωπότητας. Τα πέντε αυτά βιβλία έρχονται να στηρίξουν την πεντάτευχο και τον ισχυρισμό ότι ο Θεός του Ισραήλ είναι ο ένας αληθινός και μοναδικός Θεός.⁸²

Υπολογίζεται ότι το βιβλίο των Ψαλμών γράφτηκε σε μία διάρκεια περίπου χιλίων χρόνων, από την εποχή του Μωσή μέχρι τα χρόνια μετά από την εξορία.⁸³ Στους εκατό δεκαέξι ψαλμούς γνωρίζουμε τον συγγραφέα, καθώς γίνεται αναφορά γι' αυτόν, στον τίτλο ή στον πρώτο στίχο του ψαλμού. Οι υπόλοιποι τριάντα τέσσερις ψαλμοί θεωρούνται ανώνυμοι καθώς δεν γράφετε το όνομα του συγγραφέα.

Εβδομήντα τρεις ψαλμοί αποδίδονται στον Δαβίδ, καθώς το όνομα του εμφανίζεται στην αρχή των ψαλμών, όπως για παράδειγμα ο ψαλμός 3 γράφει “Ψαλμός του Δαβίδ όταν τον καταδίωκε ο γιός του ο Αβεσσαλώμ”, ο ψαλμός 4 “Στον πρωτοψάλτη, με λαούτο. Ψαλμός του Δαβίδ”, ο ψαλμός 15 “Ψαλμός του Δαβίδ.”. Εκτός από τον Δαβίδ γίνεται αναφορά σε τουλάχιστον επτά ακόμα συγγραφείς. Αυτοί είναι, ο Ασάφ ο οποίος έγραψε δώδεκα ψαλμούς “ψαλμοί 50 και 73-83”, έντεκα ψαλμοί γράφτηκαν από τους γιούς του Κορέ “ψαλμοί 42-49 εκτός από τον 43, τους 84-88 και τον 86”. Τρεις ψαλμοί

⁸¹ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σσ. 791-792.

⁸² Jeynes, C. (2013). ‘Date and structure, authorship and superscriptions’. *The Book of Psalms: Prayerbook of the Church*. σ. 41.

⁸³ Jeynes, C. (2013). ‘Prologue’. ό. π., σ. 9.

αποδίδονται στον Ιεδουθούν “ψαλμοί 39, 62 και 77”, δύο ψαλμοί στον Σολομών “ψαλμοί 72 και 127”, ένας στον Αιμάν “ψαλμός. 88”, ένας στον Εθάν “ψαλμός. 89” και ένας στον Μωυσή “ψαλμός 90”.⁸⁴

Παρόλο που οι ψαλμοί γράφτηκαν σε ένα διάστημα χιλίων χρόνων, το βιβλίο όπως το γνωρίζουμε σήμερα συντάχθηκε αργότερα. Αυτό το καταλαβαίνουμε γιατί αρκετοί ψαλμοί επαναλαμβάνονται είτε σε διάφορα κεφάλαια της ιουδαϊκής βίβλου είτε στο ίδιο βιβλίο των ψαλμών.⁸⁵ Όπως για παράδειγμα ο ψαλμός 14:1-7 είναι ίδιος με τον ψαλμό 53:1-6, ψαλμός 18:1-50 με το Β' Σαμουήλ 22:1-51, ο ψαλμός 40:13-17 με τον ψαλμό 70:1-5, ο ψαλμός 60:5-15 με τον ψαλμό 108:6-13 και ο ψαλμός 105:1-15 με το Α' Χρονικά 16:8-22. Ο ψαλμός 108:1-13 είναι ένας συνδυασμός των ψαλμών 57:7-11 και 60:5-12, ενώ οι ψαλμοί 42 και 43 θεωρούνται ένας ψαλμός. Παρατηρούμε ότι ο ψαλμός 14 βρίσκεται στο πρώτο βιβλίο, καθώς ο ψαλμός 53 στο δεύτερο βιβλίο. Αυτό μας δείχνει ότι υπήρχε μια συλλογή από διάφορα βιβλία ψαλμών που αργότερα έγιναν ένα ενιαίο.⁸⁶

Αρκετοί από τους ψαλμούς δόθηκαν στον λαό του Ισραήλ κατά την διάρκεια της βασιλείας του Δαβίδ και του Σολομών, που είναι γνωστή και ως η χρυσή εποχή του Ισραήλ.⁸⁷ Οι ψαλμοί αυτοί ήταν σημαντικοί για την λατρεία προς τον Θεό κατά την διάρκεια που έζησαν αυτοί οι δύο βασιλιάδες.

Το τραγούδι για τον Ισραηλιτικό λαό, δεν γίνεται για ευχαρίστηση ή για να προσελκύσουν άλλους λαούς στην κουλτούρα τους, αλλά γίνεται για να επαινέσουν ευχαριστίες στον Θεό λέγοντας τραγουδιστά τον λόγο του, αυτή η μέθοδος ονομάζεται ψαλτική. Η ευχαρίστηση στην ψαλτική δεν προέρχεται από κάποιο μουσικό ρυθμικό ή μελωδικό μοτίβο αλλά από την επίγνωση ότι έτσι τιμάται ο θεός. Όπως διαφαίνεται στους ψαλμούς 135: 3, “Αινείτε τον Κύριο, γιατί είν' καλός· την ύπαρξη του υμνολογήστε, γιατί είναι αγαπητή”, κάτι παρόμοιο διαβάζουμε και στον ψαλμό 147:1. Αξιοσημείωτο είναι ότι μέσα από το τραγούδι, οι Ισραηλίτες μπορούσαν να λάβουν χάρη από τον θεό, ευχαριστώντας τον για όλη την δημιουργία. Όπως διαβάζουμε στον

⁸⁴ Everett, G. H. (2018). ‘Historical Setting’. ό. π., σ. 6.

⁸⁵ Jeynes, C. (2013). ‘Date and structure, authorship and superscriptions’. ό. π., σσ. 43-44.

⁸⁶ Everett, G. H. (2018). ‘Historical Setting’. ό. π., σ. 7.

⁸⁷ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 12.

ψαλμό 69:31-33 “Θα εξυμνήσω τ’ όνομα του Θεού μου με τραγούδι με την ευχαριστία θα τον δοξάσω. Κι αυτό μπροστά στον Κύριο θα ‘ναι καλύτερο από θυσία βοδιού και μοσχαριού, με κέρατα και οπλές. Οι ταπεινοί κοιτάξτε και χαρείτε!”. Συμπεραίνοντας ότι το τραγούδι είναι καλύτερο από το να προσφέρει κάποιος θυσία στον Θεό.⁸⁸

Στους ψαλμούς 9:1-10:8, 25, 34, 37, 111, 112, 119 και 145 υπάρχει ακροστιχίδα. Δηλαδή κάθε στίχος ξεκινάει από ένα γράμμα της εβραϊκής αλφάβητου και είναι σε αλφαβητική σειρά. Αυτό γινόταν συνήθως για την καλύτερη απομνημόνευση ενός ψαλμού. Η ακροστιχίδα δεν υπάρχει στην ελληνική μετάφραση. Επιπρόσθετα, υπάρχουν αρκετές προφητείες που καταγράφονται σε αρκετούς στίχους στο βιβλίο των Ψαλμών. Τέτοιοι στίχοι βρίσκονται στους ψαλμούς 2:7, 8:2, 16:10, 22:1, 22:7-8 και άλλους. Οι προφητείες αυτές πιστεύεται ότι εκπληρώθηκαν με τον ερχομό του Ιησού Χριστού.⁸⁹ Οι γάμοι είναι μία από τις τελετές που οι Εβραίοι πραγματοποιούσαν με τη συνοδεία μουσικής. Ο ψαλμός 45 με τίτλο “Ποίημα για τον γάμο του βασιλιά”, θεωρείται ότι είναι ένα από τα τραγούδια που χρησιμοποιούνταν στους εβραϊκούς Γάμους.⁹⁰

Για να επιτευχθεί σωστά το τραγούδι, πρέπει να εκφράζεται με χαρά, ευχαρίστηση και περηφάνια. Καθώς γράφει στον ψαλμό 147:7, “Ψάλτε στον κύριο την ευχαριστία σας, ύμνους τονίστε στον θεό μας με κιθάρα!” και στον ψαλμό 71:21-23 “Το μεγαλείο μου αύξησε και παρηγόρησέ με πάλι. Κι εγώ θα σε δοξολογήσω με άρπα· Θεέ μου, το πόσο είμαι πιστός με λύρα θα σου ψάλλω, άγιε Θεέ του Ισραήλ. Τα χείλη μου θα ψάλλουν με χαρά γιατί με λύτρωσες· και η ψυχή που λύτρωσες θα χαίρεται.”. Εδώ παρατηρούμε ότι το τραγούδι συνοδεύεται από έγχορδα όργανα, όπως η άρπα και η λύρα (κιθάρα) αυτό γίνεται καθώς συνδυάζονται μελωδικά ωραία με τη φωνή. Μεγάλο ρόλο παίζει και η συναισθηματική εκτέλεση ενός ψαλμού. Πρέπει να πραγματοποιείται έχοντας όλη την καρδιά και το μυαλό πάνω στην εκτέλεση του τραγουδιού ευχαριστώντας τον Θεό.⁹¹ Καθώς διαβάζουμε στον ψαλμό 9:2 “Μ’ όλη μου, Κύριε, την καρδιά θα σε δοξολογήσω· τα έργα σου τα θαυμαστά όλα θα τα ιστορήσω”.

⁸⁸ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 6.

⁸⁹ Everett, G. H. (2018). ‘Literature Style (Genre)’. ό. π., σ. 10.

⁹⁰ Jeynes, C. (2013). ‘Date and structure, authorship and superscriptions’. ό. π., σ. 37.

⁹¹ Everett, G. H. (2018). ‘Literature Style (Genre)’. ό. π., σ. 12, Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 7.

Παρατηρούμε επανειλημμένα ότι το τραγούδι πρέπει να προορίζεται προς τον θεό και όχι να χρησιμοποιείται ως προσωπική ευχαρίστηση. Στον ψαλμό 40:4 “Στο στόμα μου έβαλε καινούργιο ένα τραγούδι, για το θεό μας δοξολόγημα πολλοί θα δουν, θα ευλαβηθούν, στον Κύριο θα ελπίσουν.”. Παρατηρείται ότι ο Θεός εμπνέει τους Ισραηλίτες ώστε να τραγουδήσουν για αυτόν.⁹² Απόδειξη σε αυτό είναι και ότι το μεγαλύτερο βιβλίο στην ιουδαϊκή βίβλο, είναι το βιβλίο των Ψαλμών.⁹³

Το πρώτο βιβλίο αποτελείται από 41 ψαλμούς. Από αυτούς, οι δύο πρώτοι είναι ανώνυμοι και είναι ο επίλογος για ολόκληρο το βιβλίο των Ψαλμών. Στον πρώτο ψαλμό διαφαίνεται το μήνυμα ότι ο Ισραηλιτικός λαός πρέπει να μάθει το νόμο και να τηρήσει τα διδάγματα που βρίσκονται στα πρώτα πέντε βιβλία της ιουδαϊκής βίβλου. Ο δεύτερος ψαλμός είναι μια ποιητική αντανάκλαση της υπόσχεσης που έδωσε ο Θεός στον Δαβίδ στο 2 Σαμουήλ 7. Αυτή η υπόσχεση ήταν ότι κάποια μέρα θα έρθει ο Μεσσίας. Ο οποίος θα εγκαθιδρύσει την βασιλεία του Θεού και η κυριαρχία του στη γη θα νικήσει το κακό που υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων και των εθνών. Ο Δεύτερος ψαλμός καταλήγει λέγοντας “Μακάριοι όσοι προσφεύγουν σ’ αυτόν!”, τον Μεσσία δηλαδή. Με παρόμοιο τρόπο ξεκινάει και ο πρώτος ψαλμός “Μακάριος ο άνθρωπος.”. Από αυτούς τους δύο ψαλμούς μπορούμε να συμπεραίνουμε ότι όλο το βιβλίο έρχεται να εμπλουτίσει την πεντάτευχό.⁹⁴

Στην συνέχεια, στους στίχους 3-40 παρατηρούμε τον Δαβίδ να παρουσιάζεται ως ο Μεσσιανικός βασιλιάς που έχει υποσχεθεί ο Θεός στο λαό του Ισραήλ. Επιπρόσθετα, βλέπουμε να καλείται ο Θεός να συγχωρέσει τον λαό από κάθε αμαρτία.

Κάθε βιβλίο τελειώνει με δοξολογία. Το πρώτο βιβλίο τελειώνει στον στίχο 14 του Ψαλμού 41 “Ευλογημένος να’ ναι ο Κύριος, ο Θεός του Ισραήλ, από πάντα και για παντοτινά! Αμήν, αμήν.”. Ο ψαλμός 41 κανονικά τελειώνει στον στίχο 13 αλλά προστέθηκε άλλος ένας στίχος που καταλήγει το βιβλίο. Με παρόμοια δοξολογία

⁹² Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 5

⁹³ Treybig, K. (2008). ‘There’ s Music in the Bible’, *Vertical Thought*, σ. 5.

⁹⁴ Everett, G. H. (2018). ‘Theological Framework’. ό. π., σ. 28.

τελειώνουν και τα υπόλοιπα βιβλία και βρίσκονται στους ψαλμούς 72:19, 89:53 και 106:49.⁹⁵

Στο δεύτερο βιβλίο διαβάζουμε για την μετάνοια του λαού, καθώς βλέπουμε και την ελπίδα που έχουν για την επιστροφή στο ναό στη Σιών, που σχετίζεται με τον ερχομό του Μεσσία. Το βιβλίο κλίνει με την ελπίδα ότι ο Μεσσίας θα είναι ο βασιλιάς όλων των εθνών.⁹⁶

Το τρίτο βιβλίο κλείνει με παρόμοιο τρόπο. Με την υπόσχεση δηλαδή που έδωσε ο Θεός στον Δαβίδ. Οι ψαλμοί προσπαθούν να παρουσιάσουν αυτή την υπόσχεση μέσα από την εξορία του Ισραήλ. Έτσι βλέπουμε την συνέπειες που είχε η ανυπακοή του λαού του Ισραήλ, προκαλώντας καταστροφή καθώς και την πτώση του Δαβίδ.⁹⁷

Το τέταρτο βιβλίο έρχεται να απαντήσει το προηγούμενο. Έτσι ο εισαγωγικός ψαλμός (90), είναι ένας ψαλμός που έγραψε ο Μωυσής, όταν κατέβηκε από το όρος Σινά και βρήκε τον λαό να υμνεί ένα είδωλο. Στον ψαλμό αυτό ο Μωυσής ζητάει από τον Θεό να δείξει έλεος στον λαό του. Το κύριο θέμα αυτού του βιβλίου περιστρέφεται στην σωτηρία και την συγχώρεση της ανθρωπότητας από τον Θεό του Ισραήλ.⁹⁸

Το πέμπτο βιβλίο περιέχει μια σειρά από ποιήματα που γράφουν ότι ο Θεός ακούει τις προσευχές και βλέπει τον πόνο στον οποίο βρίσκεται ο λαός του. Έτσι βρίσκουμε για ακόμα μια φορά την υπόσχεση του Θεού, ότι μια μέρα θα έρθει ο Μεσσίας που θα νικήσει το κακό και θα ξανά έρθει η βασιλεία του Θεού στην Γη. Επιπρόσθετα, βρίσκονται άλλες δύο συλλογές βιβλίων. Η μία είναι γνωστή ως “Αλληλούια” και αποτελείται από τους στίχους 113-118. Η άλλη είναι οι “Ωδές των αναβαθμών” μια συλλογή που αποτελείται από τους ψαλμούς 120-134. Αυτοί οι ψαλμοί τραγουδιόταν από τους Ισραηλίτες καθώς πήγαιναν στα Ιεροσόλυμα. Τους χρησιμοποιούσαν σε διάφορες γιορτές, καθώς επίσης τους έψελναν στην λατρεία που πραγματοποιούνταν στον ναό. Ανάμεσα σε αυτές τις συλλογές βρίσκεται και ο μεγαλύτερος ψαλμός του βιβλίου ο 119.⁹⁹

⁹⁵ Jeynes, C. (2013). ‘Date and structure, authorship and superscriptions’. ό. π., σ. 41.

⁹⁶ Everett, G. H. (2018). ‘Theological Framework’. ό. π., σ. 28.

⁹⁷ Everett, G. H. (2018). ‘Theological Framework’. ό. π., σ. 29.

⁹⁸ Everett, G. H. (2018). ‘Theological Framework’. ό. π., σσ. 29-30.

⁹⁹ Everett, G. H. (2018). ‘Theological Framework’. ό. π., σ. 30.

Η σύναψη του βιβλίου βρίσκεται στους πέντε τελευταίους ψαλμούς, 146-150. Κάθε ψαλμός ξεκινάει με τη λέξη “Αλληλούια”, αυτή η λέξη καλεί τους ανθρώπους να υμνήσουν τον Θεό καθώς σημαίνει “αινείτε τον Κύριο”.¹⁰⁰

5.2. Άσμα Ασμάτων

Το Άσμα Ασμάτων είναι “μία συλλογή ερωτικών ή γαμήλιων τραγουδιών. Υπάρχει στην αρχική μορφή της ιουδαϊκής βίβλου, που είχε συστηματοποιηθεί από τον Έζρα τον πέμπτο αιώνα π.Χ. Το κείμενο μεταφράστηκε στα αρχαία ελληνικά τον τρίτο αιώνα π.Χ.¹⁰¹ και βρίσκεται στην τρίτη ομάδα των βιβλίων της Εβραϊκής βίβλου τα “Αγιογγραφα”.¹⁰² Ο τίτλος “Άσμα Ασμάτων” βγαίνει από την μετάφραση του Εβραϊκού κειμένου. Αν αλλάξουμε το γένος της φράσης ο τίτλος αλλάζει και γίνεται “Το ποιο όμορφο τραγούδι”, ο τίτλος προέρχεται από τον πρώτο στίχο του βιβλίου όπου γράφει “Το ποιο όμορφο από του Σολομώντα τα τραγούδια.”.¹⁰³ Το βιβλίο περιέχει έξη ξεχωριστά άσματα, παρόλα αυτά διαβάζονται ως ένα ενιαίο τραγούδι καθώς το νόημα του βρίσκεται καθ’ όλη την έκταση του άσματος.¹⁰⁴ Ο τίτλος “Άσμα Ασμάτων θέλει να μας δηξει ότι αυτό είναι το καλύτερο τραγούδι όλων. Αυτός ο τρόπος γραφείς εμφανίζεται συχνά μέσα στα εβραϊκά κείμενα, όπως στο Δευτερονόμιον. 10:17 που γράφει “ο Θεός των Θεών” και στο Εκκλησιαστής 1:2 όπου γράφει “όλα είναι μάταια στο έπακρο”.¹⁰⁵

Ο Σολομών πριν γράψει το Άσμα Ασμάτων έγραψε το βιβλίο Εκκλησιαστής, σ’ αυτό το βιβλίο βγαίνει το συμπέρασμα ότι ακόμα και να έχεις όλες τις γνώσεις του κόσμου δεν σου ικανοποιούν την ψυχή. Ενώ στο Άσμα Ασμάτων αναφέρει ότι η αγάπη του θεού είναι το μοναδικό πράγμα που χρειάζεται ο άνθρωπος για να είναι καλά η ψυχή του, απαντώντας έτσι στο βιβλίο Εκκλησιαστής.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Jeynes, C. (2013). ‘Language and literary form’. ό. π., σ. 58.

¹⁰¹ Malaty, T.Y. (2005). ‘The Song of Songs’. F. Moawad, μετ. Alexandria: St. George’s Coptic Orthodox Church, σ. 5.

¹⁰² Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1007.

¹⁰³ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1007 και Harbison, R. (2019). *Song Of Solomon*. Illinois: The church of Christ in Zion, σ. 2.

¹⁰⁴ Davidson, R. (2003). ‘The Literary Structure of the Song of Songs Redivivus’, *Journal of the Adventist Theological Society*, 14(2), σ. 45.

¹⁰⁵ Malaty, T.Y. (2005). ό. π., σ. 7.

¹⁰⁶ Malaty, T.Y. (2005). ό. π., σ. 7.

Το όνομα του Σολομών δεν εμφανίζεται μόνο στον πρώτο στίχο του βιβλίου αλλά αναφέρεται και σε αρκετά σημεία μέσα στο βιβλίο, όπως για παράδειγμα στο 1:4-5, 12 που αναφέρεται ως βασιλιάς, καθώς και στα 3:7, 9, 11, στο 6:12, στο 7:5 και στο 8:11-12. Από αυτό μπορούμε να καταλάβουμε ότι το βιβλίο γράφτηκε από τον Σολομών. Επιπλέον στο Α' Βασιλέων 5:12 γράφετε ότι ο Σολομών "Είπε τρεις χιλιάδες παροιμίες και έγραψε χίλια πέντε ποιήματα.", με το Άσμα Ασμάτων να περιέχεται μέσα σε αυτά. Αντίθετα υπάρχουν μερικοί μελετητές που πιστεύουν ότι το τραγούδι γράφτηκε από κάποιον άλλο, που κάνει μερικές αναφορές στο όνομα του βασιλιά. Επιπλέον μερικοί πιστεύουν ότι γράφτηκε από μία ομάδα ποιητών που το αφιέρωσαν στον Σολομών. Αναφέρεται επίσης, ότι θα ήταν δύσκολο για τον Σολομών να γράψει ένα βιβλίο που είναι τόσο πιστό στην αγάπη μεταξύ δύο ατόμων από την στιγμή που είχε 700 γυναίκες και 300 παλλακίδες. Εικάζετε ότι μπορεί να το έγραψε πριν γίνει πολύγαμος ή ότι η αγάπη που παρουσιάζεται στο βιβλίο δεν είναι μεταξύ μίας γυναίκας με έναν άντρα αλλά μεταξύ του θεού και του ανθρώπου.¹⁰⁷

Μέσα από τις τοποθεσίες που αναφέρονται στο κείμενο συμπεραίνουμε ότι το άσμα διαδραματίζεται σε περίοδο ειρήνης. Υπολογίζεται ότι γράφτηκε πριν τον διαχωρισμό του βασιλείου του Ισραήλ, το 965-960 π.Χ. την περίοδο δηλαδή που έζησε και ο Σολομών 970-930 π.Χ., γνωστή και ως η χρυσή περίοδος του Ισραήλ.¹⁰⁸

Τα έξη μέρη στα οποία χωρίζεται το βιβλίο είναι, το πρώτο άσμα 1:1-2:7, το δεύτερο 2:8-3:5, το τρίτο 3:6-5:1, το τέταρτο 5:2-6:3, το πέμπτο 6:4-8:7 και το έκτο 8:8-14.¹⁰⁹ Τα πρόσωπα που συναντάμε στο κείμενο όπως η νύφη, ο γαμπρός, οι κόρες του Ισραήλ και άλλοι, δεν μας παρουσιάζονται με τα ονόματα τους, έτσι η ερμηνεία του βιβλίου ποικίλοι. Μερικοί πιστεύουν ότι το βιβλίο συμβολίζει ένα βαθύτερο ψυχικό επίπεδο στο οποίο ο αναγνώστης έχει την δύναμη να ανακαλύψει,¹¹⁰ οι Εβραίοι ερμηνεύουν το βιβλίο αλληγορικά, λέγοντας ότι συμβολίζει την αγάπη που έχει ο Θεός για τον λαό του Ισραήλ. Αρκετοί ραβίνοι που έζησαν περίπου την περίοδο που συγκροτήθηκαν όλα τα

¹⁰⁷ Constable, T. L. (2019). 'Notes on Song of Solomon', 4, σσ. 1-2.

¹⁰⁸ Harbison, R. (2019). ό. π., σ. 2.

¹⁰⁹ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1007.

¹¹⁰ Constable, T. L. (2019). ό. π., σ. 3.

βιβλία της ιουδαϊκής βίβλου, πίστευαν ότι είναι ένας οδηγός που δόθηκε από τον Θεό ως πρότυπο για την ερωτική σχέση ενός ζευγαριού, που αποτελείται από έναν άντρα και μια γυναίκα.¹¹¹

Κανένα άλλο βιβλίο της ιουδαϊκής βίβλου δεν μιλάει έτσι για την αγάπη μεταξύ ενός άντρα με μια γυναίκα, καθώς επίσης είναι το μοναδικό βιβλίο που δεν γράφει για τον μωσαϊκό νόμο και τις αμαρτίες.¹¹²

Υπάρχει ένα σημαντικό χαρακτηριστικό που εμφανίζεται καθ' όλη την πορεία του άσματος όταν το διαβάζεις ως ένα μέρος ολόκληρης της ιουδαϊκής βίβλου. Αυτό είναι οι εικόνες που παρουσιάζονται μέσα από την ποίηση του κείμενου. Δημιουργώντας έναν απόηχο από τον κήπο της Εδέμ και τη σχέση του Αδάμ με την Εύα πριν την πτώση τους.¹¹³

Το άσμα ξεκινάει με την επιγραφή που βρίσκεται στο 1:1. Έπειτα ακολουθεί η εισαγωγή στο 1:2-7 που το ποίημα μας βάζει στο κύριο θέμα που θα συναντήσουμε στο βιβλίο. Εκεί βλέπουμε μια γυναίκα να μιλάει για τον “αρραβωνιαστικό” της έναν βοσκό και πως ανυπομονεί να είναι μαζί του, το ίδιο βλέπουμε και από τον άντρα.¹¹⁴ Το κείμενο συνεχίζει με έναν ποιητικό διάλογο να πραγματοποιείται μεταξύ της γυναίκας και του άντρα, αναφέροντας πως θέλουν και οι δύο να είναι μαζί. Το λόγο της γυναίκας καταγράφονται στο 53% του κειμένου ενώ του άντρα στο 39%. Ως συνέπεια ο χαρακτήρας αυτός είναι η μοναδική γυναίκα στην ιουδαϊκή βίβλο, που μαθαίνουμε για τα συναισθήματά της σε έναν τόσο μεγάλο βαθμό.¹¹⁵ Ο διάλογος που πραγματοποιείται, συνεχίζει χωρίς να υπάρχει μια συχνότητα και ροή στην ιστορία. Διάφορες σημαντικές εικόνες και ιδέες επαναλαμβάνονται και αναπτύσσονται σε όλο το ποίημα.¹¹⁶

Το πρώτο κύριο θέμα που βλέπουμε στο κείμενο είναι η έντονη επιθυμία που έχει ο ένας για τον άλλο, αυτό εκφράζεται μέσα από την αναζήτηση που πραγματοποιείται

¹¹¹ Malaty, T.Y. (2005). ό. π., σσ. 7-8.

¹¹² Harbison, R. (2019). ό. π., σ. 2.

¹¹³ Harbison, R. (2019). ό. π., σ. 5.

¹¹⁴ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1009.

¹¹⁵ Constable, T. L. (2019). ό. π., σ. 20.

¹¹⁶ Davidson, R. (2003). ό. π., σσ. 47-48.

από τα δύο πρωταγωνιστικά πρόσωπα μέχρι να συναντηθούν. Έτσι μετά από το εισαγωγικό ποίημα, βλέπουμε το ζευγάρι να χωρίζεται και έτσι ξεκινάει ένα συνεχόμενο κυνήγι προς την εύρεση του άλλου. Βλέπουμε τη γυναίκα να καλεί τον άντρα ή να ξυπνάει από κάποιο όνειρο και να τον αναζητάει. Ένα τέτοιο παράδειγμα μπορούμε να δούμε στο άσμα 3: 3 όπου γράφει “Με συνάντησαν οι φύλακες που τριγυρνάνε μες στην πόλη. “Είδατε τον αγαπημένο μου;” τους ρώτησα.”. Τους βλέπουμε να συναντιούνται περισσότερες από μία φορές και να είναι μαζί, ένα τέτοιο παράδειγμα είναι στο 3:4 που γράφει “Μόλις τους είχα προσπεράσει και βρήκα κείνων που αγαπώ. Τον άδραξα και δε θα τον αφήσω ώσπου στις μάνας μου το σπίτι να τον φέρω, στον κοιτώνα εκείνης που με γέννησε.”. Μόλις η σκηνή αρχίσει να γίνεται ποιο περιγραφική, ξαφνικά τελειώνει και αρχίζει πάλι η αναζήτηση για τον άλλο από το αγαπημένο ζευγάρι.¹¹⁷

Ένα ακόμα επαναλαμβανόμενο θέμα που παρατηρούμε είναι, η ευτυχία που προκαλεί στο ζευγάρι η φυσική έλξη που δημιουργείται μεταξύ τους. Αρκετές φορές τους βλέπουμε να περιγράφουν ο ένας τον άλλο με λεπτομερείς παρομοιάσεις και μεταφορές, δύο τέτοια παραδείγματα βρίσκονται στο 4:1-5 όπου βλέπουμε τον άντρα να περιγράφει την γυναίκα και στο 5:10-16 βλέπουμε την γυναίκα να περιγράφει τον άντρα τις στις “κοπέλες της Ιερουσαλήμ”.¹¹⁸ Στην εβραϊκή ποίηση αυτές οι λεπτομερείς εικόνες που δημιουργούνται καθώς διαβάζουμε το ποίημα δεν είναι αποκλειστικά οπτικές. Έτσι πρέπει να προσπαθήσουμε να δούμε το νόημα που θέλει να περάσει ο Σολομών μέσα από αυτές τις εικόνες.

Όσο εξελίσσεται το ποίημα παρατηρούμε ότι η ένταση, η επιθυμία, η χαρά και η έλξη που έχει ο ένας για τον άλλο αυξάνεται όλο και περισσότερο. Όλοι οι θεματικοί κύκλοι που επαναλαμβάνονται στο ποίημα, επικεντρώνονται στο μυστήριο που κρύβει η σεξουαλική αγάπη μίας γυναίκας με έναν άντρα.

Το συμπέρασμα του κειμένου βρίσκεται στο 8:5-7 και ο επίλογος βρίσκεται στο 8:8-14. Στους στίχους 6-7 υπάρχει μία σύνοψη για το τί αναφέρεται σε όλο το ποίημα, εκεί

¹¹⁷ Harbison, R. (2019). ό. π., σ. 5 και Davidson, R. (2003). ό. π., σ. 55.

¹¹⁸ Harbison, R. (2019). ό. π., σ. 5.

διαβάζουμε “Βάλε με σαν σφραγίδα στην καρδιά σου, βούλα πάνω στο μπράτσο σου. Γιατ’ είναι δυνατή σαν θάνατος η αγάπη, σκληρό καθώς ο άδης το πάθος το αγαπητικό. Οι φλόγες της φλόγες φωτιάς, άγριο αστροπελέκι. Πλήθος νερά να σβήσουν την αγάπη δεν μπορούν κι ούτε μπορούν ποτάμια να την πνίξουν. Αν κάποιος του σπιτιού του όλα τα πλούτη να έδινε για ν’ αγοράσει αγάπη, άλλο από καταφρόνια δεν θα κέρδιζε.”. Με λίγα λόγια, η αγάπη εκφράζει την λαχτάρα να ξέρεις και να σε ξέρουν, να σε ποθεί ένα άλλο άτομο σε έναν μεγάλο βαθμό. Η αγάπη ωστόσο είναι μια από τις πιο μυστηριώδεις εμπειρίες στην ζωή ενός ανθρώπου. Στην ιουδαϊκή βίβλο είναι ξεκάθαρο ότι όπως η μουσική έτσι και η αγάπη είναι ένα δώρο που έχει δώσει ο Θεός στους ανθρώπους. Το τραγούδι τελιώνει με την γυναίκα και τον άντρα να χωρίζονται 8:13-14, ξεκινώντας έτσι την αναζήτηση ώστε να βρεθούν ξανά.¹¹⁹ Το βιβλίο δεν καταλήγει κάπου, αυτό γίνεται γιατί έτσι είναι η αληθινή αγάπη, πάντα θα υπάρχει κάτι παραπάνω που μπορείς να ανακαλύψεις και να επιδιώκεις στο άτομο που αγαπάς.

5.3. Θρήνοι

Ο τίτλος του βιβλίου προβάλλει και το περιεχόμενο που καταγράφεται μέσα σ’ αυτό, δηλαδή θρηνητικά άσματα. Ο τίτλος στο εβραϊκό κείμενο γράφεται ως “Εϊχάχ”, που σημαίνει “Ω, πως!” ή “Αλίμονο” και είναι η πρώτη λέξη που βρίσκουμε στο πρώτο, το δεύτερο και το τέταρτο άσμα που έχει το βιβλίο.¹²⁰

Ο Ιερεμίας πιστεύεται ότι είναι ένας από τους συνθέτες των ασμάτων που βρίσκουμε στο βιβλίο “Θρήνοι”. Καθώς στο βιβλίο Β’ Χρονικών 35:25 γράφει “Ο Ιερεμίας συνέθεσε θρηνητικό ύμνο για τον Ιωσία. Αυτό έγινε έθιμο στους Ισραηλίτες, όλοι οι ψάλτες και οι ψάλτριες να αναφέρουν τον Ιωσία στους θρήνους τους μέχρι σήμερα. Τα μοιρολόγια αυτά είναι καταχωρισμένα στη συλλογή των θρήνων.”. Επιπρόσθετα από το ίδιο απόσπασμα μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα άσματα γράφτηκαν από ψάλτριες ή ψάλτες, για τους οποίους δεν γνωρίζουμε τα ονόματά τους. Στο απόσπασμα δεν γίνεται αναφορά για το βιβλίο “Θρήνοι” αλλά για μια συλλογή από ποιητικά άσματα που ήταν θρηνητικά, από εδώ μας δίνεται η πληροφορία ότι ο Ιερεμίας συνήθιζε να γράφει

¹¹⁹ Constable, T. L. (2019). ό. π., σσ. 50-53.

¹²⁰ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1349.

τέτοιου είδους ποιήματα.¹²¹ Επιπλέον στην ελληνική μετάφραση που έγινε το 200 π.Χ. μας δίνονται πληροφορίες ότι ο Ιερεμίας ήταν ο συγγραφέας του βιβλίου. Εκεί πριν από τα άσματα υπάρχει μια μικρή εισαγωγή που μας δίνει αυτές τις πληροφορίες. Καθώς επίσης, πληροφορίες βρίσκονται και στο Βαβυλωνιακό Ταλμούδ. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο βιβλίο μπορούμε να εντοπίσουμε πολλά κοινά χαρακτηριστικά του συγγραφέα του βιβλίου με αυτά του Ιερεμία. Το βιβλίο πιστεύεται ότι ήταν ενωμένο με το βιβλίο του Ιερεμία και αργότερα χωριστικέ σε δύο διαφορετικά.¹²² Παρόλα αυτά, αρκετοί ερευνητές πιστεύουν ότι γράφτηκαν από διαφορετικούς συνθέτες τις εποχές, που έζησαν σε μια περίοδο 250 περίπου χρόνων, με το δεύτερο και το τέταρτο άσμα να θεωρούνται τα παλιότερα.¹²³

Το βιβλίο Θρήνοι, αποτελείται από πέντε θρηνητικά άσματα. Ο πρώτος, ο δεύτερος και ο τέταρτος θρήνος αποτελούνται από 22 στίχους, που στο εβραϊκό κείμενο δημιουργείται ακροστιχίδα, καθώς το πρώτο γράμμα κάθε στίχου αντιστοιχεί σε τέλεια σειρά με την εβραϊκή αλφάβητο. Ο τρίτος ύμνος έχει διαφορετική ακροστιχίδα, καθώς αποτελείται από 66 στίχους. Έτσι κάθε γράμμα της εβραϊκής αλφαβήτου βρίσκεται ανά 3 στίχους, δηλαδή οι πρώτοι 3 στίχοι ξεκινούν με το πρώτο γράμμα, οι επόμενοι τρεις με το επόμενο γράμμα και ούτω καθεξής. Στον πέμπτο και τελευταίο θρήνο δεν υπάρχει ακροστιχίδα.¹²⁴

Οι θρήνοι αυτοί αναφέρονται στην αιχμαλωσία του λαού του Ιούδα και την καταστροφή του ναού της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλώνιους το 587 προ Χριστού. Το βιβλίο περιγράφει με αναπαραστατικό τρόπο πως υπέφερε ο λαός του Ισραήλ κάτω από την πολιορκία της Βαβυλώνας. Διαβάζοντας κάποιος τους θρήνους μπορεί να καταλάβει την στεναχώρια και την μελαγχολία που είχε πέσει ο λαός. Στο βιβλίο, το δεύτερο και τέταρτο κεφάλαιο γράφουν για τα γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν κατά την διάρκεια της καταστροφής και της πολιορκίας, της Ιερουσαλήμ και της Ιουδαίας. Το πρώτο και το πέμπτο κεφάλαιο γράφουν για τις συνέπειες που είχαν αυτά

¹²¹ Smith, J. E. (2006). 'An Exegetical Commentary on Lamentations'. σσ. 5-6.

¹²² Smith, J. E. (2006). ό. π., σσ. 2 και 5.

¹²³ Assis, E. (2009). 'The unity of the Book of Lamentations', *Catholic Biblical Quarterly*, 71(2), σσ. 307-310.

¹²⁴ Everett, G. H. (2018). 'Literature Style (Genre)'. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Lamentations*, σσ. 6-7.

τα γεγονότα. Το τρίτο άσμα είναι και το κεντρικό του βιβλίου, καθώς γράφει για την ελπίδα που βρίσκει ο άνθρωπος στον Θεό μετά από όλες της καταστροφές και την απελπισία που έχει μέσα του. Κάθε άσμα καταλήγει με έναν εκδικητικό στίχο προς τους αντιπάλους τους.¹²⁵

¹²⁵ Assis, E. (2009). ό. π., σσ. 306–308.

6. Η μουσική στην ζωή των προφητών

6.1. Δανιήλ

Όπως γνωρίζουμε, το τραγούδι και τα μουσικά όργανα έπαιζαν έναν μεγάλο ρόλο στις προφητείες, έτσι στα προφητικά βιβλία υπάρχουν πληθώρα τραγούδια και γίνεται αναφορά σε αρκετά μουσικά όργανα. Από τα προφητικά βιβλία μας δίνονται και πληροφορίες για το πότε χρησιμοποιούνταν η μουσική, όπως σε λατρείες, σε διάφορες γιορτές και άλλα.

Ο Δανιήλ αιχμαλωτίστηκε από μικρή ηλικία ως έφηβος και στάλθηκε στην Βαβυλώνα, εκεί επιλέχθηκε μαζί με άλλα παιδιά από το Ισραήλ και εκπαιδευτικέ στην αυλή του Ναβουχοδονόσορ ως υπηρέτης, με σκοπό να πάρει αργότερα το αξίωμα του αυλικού αξιωματούχου. Ο Δανιήλ επειδή αρνήθηκε να προσκυνήσει τον βασιλιά και συνέχισε να έχει την πίστη του, ο Θεός τον επέλεξε σαν έναν από τους προφήτες του.¹²⁶

Στο Δανιήλ κεφάλαιο 3 βρισκόμαστε εκεί όπου ο Δανιήλ αρνείται να προσκυνήσει τα είδωλα. Σε κάποιους από τους στίχους γίνεται αναφορά σε όργανα που χρησιμοποιούσαν οι μουσικοί από την Βαβυλώνα με σκοπό να υμνήσουν κάποιο είδωλο. Όπως στον στίχο 5 που γράφει “Όταν ακούσετε τον ήχο της σάλπιγγας, της φλογέρας, της κιθάρας, της άρπας, του ψαλτηρίου, του λαγούτου και των άλλων μουσικών οργάνων, τότε να πέσετε και να προσκυνήσετε το χρυσό άγαλμα, που έστησε ο βασιλιάς Ναβουχοδονόσορ”. Η ίδια αναφορά σε αυτά τα όργανα, τη σάλπιγγα, τη φλογέρα, τη κιθάρα, την άρπα το ψαλτήριο και το λαούτο γίνεται και στους στίχους 7, 10 και 15. Σε αυτούς τους στίχους βρίσκουμε μια λάθος χρήση της μουσικής και των οργάνων, σύμφωνα με τον λαό του Ισραήλ. Παρακάτω στην ιστορία βρίσκουμε τον Δανιήλ, μαζί με κάποια παιδιά να μην προσκυνούν το είδωλο. Ως συνέπεια έβαλαν τους τρεις φίλους του Δανιήλ σε ένα καμίνι για να τους κάψουν. Όμως οι τρεις αυτοί νέοι δεν καιγόntonταν από την φωτιά και τραγουδούσαν όλοι μαζί ψαλμό για να υμνήσουν και να δοξολογήσουν τον Θεό τους. Αξιοσημείωτο είναι ότι το μεταφυσικό γεγονός που πείρε μέρος, έγινε μέσα από ψαλμό στον Κύριο.¹²⁷ Καταλαβαίνοντας πάλι την δύναμη

¹²⁶ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1433.

¹²⁷ Δανιήλ 3.

που έχει η μουσική καθώς και την σημασία που έχει για τον Θεό. Ο ύμνος αυτός βρίσκεται στο τρίτο κεφάλαιο και στους στίχους 52-90. Αργότερα στο βιβλίο του Δανιήλ βρίσκεται καταγεγραμμένος και ο ύμνος που είπε ο Ναβουχοδονόσορ για να δοξάσει τον Θεό του Ισραήλ. Ο ύμνος αυτός βρίσκεται στο κεφάλαιο 4: 31-34.¹²⁸

6.2. Ησαΐας

Ο Ησαΐας ήταν γιος του Αμώς και προφήτης. Στην ιουδαϊκή βίβλο το ομώνυμο έργο του βρίσκεται στην υποομάδα “Μεταγενέστεροι Προφύτες”. Το προφητικό όραμα που είδε το 736 π.Χ. ήταν και αυτό με το οποίο ξεκίνησε το προφητικό του αξίωμα. Τις τελευταίες δεκαετίες του όγδοου αιώνα π.Χ. έδρασε στην Ιερουσαλήμ.¹²⁹

Από το Ησαΐα 5:1 παραθέτετε ένα τραγούδι, αποτελούμενο από 7 στίχους, με τον πρώτο να αναφέρει: “Θα σας πω το τραγούδι του φίλου μου για το αμπέλι του: Είχα ένα αμπέλι, λέει ο φίλος μου, πάνω σε εύφορη βουνοπλαγιά.” Βλέπουμε τον Ησαΐα να προσπαθεί να αφυπνίσει τον λαό του Ισραήλ και να τους προειδοποιήσει να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο ενεργούσαν ως λαός, για να αποφύγουν την τιμωρία του Κυρίου. Στο Ησαΐα 5:12 “Τα όργια τους τα συνοδεύουνε κιθάρες, άρπες, τύμπανα, φλογέρες και βέβαια κρασί μα δεν προσέχουν του Κυρίου τις ενέργειες και το έργο που αυτή την ώρα κάνει δεν το βλέπουν.” παρατίθεται ένας λανθασμένος τρόπος με τον οποίο διασκεδάζαν οι Ισραηλίτες, χρησιμοποιώντας τη μουσική για προσωπική ευχαρίστηση και όχι για τη δοξολογία του Θεού.¹³⁰

Στο Ησαΐας κεφάλαιο 12 βρίσκεται το “Άσμα ευχαριστίας”. Γράφτηκε για τον λαό του Ισραήλ, όταν απελευθερωθούν από τους Ασσύριους. Δοξολογεί και ευχαριστεί τον Θεό, με τον πέμπτο στίχο του άσματος να αναφέρει “Ψάλτε στον Κύριο, γιατί έργα έκανε θαυμαστά. Σ' όλη τη γη ας το μάθουν.”.

Στο κεφάλαιο 13 στο βιβλίο του Ησαΐα βρίσκεται η προφητεία που λέει για την βασιλεία της Βαβυλώνας και την κατάκτηση της Ιερουσαλήμ. Στο κεφάλαιο 14 ο Ησαΐας μιλάει για την επιστροφή του λαού του Ισραήλ στον τόπο του, στον στίχο 4 γράφει “θα τονίσεις

¹²⁸ Smith, G. V. (2014). ‘The Nature of Prophetic Literature’. Στο: D. Howard, επιμ., *Interpreting the Prophetic Books*, Kregel Academic., σσ. 23-24.

¹²⁹ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1193.

¹³⁰ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 26.

περιπαιχτικό στο βασιλιά της Βαβυλώνας άσμα, και θα πεις: “Πως έπεσε ο τύραννος! Πώς οι σωροί χρυσού πήραν τέλος!”, το άσμα συνεχίζεται μέχρι τον στίχο 21.¹³¹

Στο κεφάλαιο 24 υπάρχει προφητεία για την “κρίση του Κυρίου πάνω σε όλη τη γη”, στους στίχους 8-9 γίνεται αναφορά σε τύμπανα, κιθάρες και τραγούδι. Στον στίχο 16 γράφετε και ένας δοξαστικός ύμνος, καθώς και η απάντηση του Ησαΐα, “Από τις άκρες της γης ακούμε ύμνους: “Τιμή στον δίκαιο!” Εγώ όμως είπα: “Αλίμονό μου, καταστράφηκα, χάθηκα!” Η απιστία όλο και πολλαπλασιάζεται.”. στη συνέχεια στο Ησαΐας κεφάλαιο 25 υπάρχει “δοξαστικό άσμα για την ευμένεια του Κυρίου”, στο κεφάλαιο 26 καταγράφεται ψαλμός για την απελευθέρωση του λαού του Ιούδα. Στο κεφάλαιο 27 καταγράφεται τραγούδι για τον εκλεκτό λαό του Θεού.

Στο κεφάλαιο 30:29 ο Ησαΐας θέλει να καταλάβουν οι Ισραηλίτες την χαρά που πρέπει να έχουν όταν ελευθερωθούν από του Ασσύριους καθώς γράφει, “Θα ψάλετε, όπως τη νύχτα της ιερής γιορτής με την καρδιά χαρούμενη, όπως αυτός που περπατά στον ήχο της φλογέρας, να πάει στο όρος του Κυρίου, να πάει στο Θεό, στο βράχο του Ισραήλ.”. Έπειτα στον στίχο 32 γράφει για τον εορτασμό που θα πραγματοποιηθεί εκείνη την περίοδο. Αναφέροντας ότι, “Το κάθε χτύπημα που θα της δίνει ο Κύριος με το ραβδί της τιμωρίας θα συνοδεύεται με τύμπανα και με κιθάρες ο ίδιος ο Θεός θα πολεμήσει εναντίον τους.”.¹³²

Στο Ησαΐα 38:20 γράφει, “Κύριε μ’ έσωσες! Με μουσικά όργανα θα σε υμνούμε όλες τις μέρες της ζωής μας μέσα στον οίκο σου”.”. Τα μουσικά όργανα που αναφέρονται σε αυτόν τον στίχο, είναι όργανα που χρησιμοποιούσαν στον ναό για να συνοδεύσουν ψαλμούς. Όπως για παράδειγμα τα κύμβαλα, οι σάλπιγγες, οι κιθάρες και οι άρπες.¹³³ Στο Ησαΐας 42:10 βλέπουμε να γίνεται αναφορά στη δημιουργία καινούργιου τραγουδιού, καθώς γράφει, “Ψάλτε στον κύριο καινούργιο τραγούδι, ψάλτε τη δόξα του από τα πέρατα της γης! Ας τον υμνεί η θάλασσα κι όλοι όσοι ταξιδεύουνε σ’ αυτήν, οι μακρινές οι χώρες κι όλοι οι κάτοικοί τους.”. Από αυτόν το στίχο καθώς και άλλα στοιχεία που είδαμε, μπορούμε να βγάλουμε το πόρισμα ότι οι Ισραηλίτες συνέθεταν

¹³¹ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σσ. 1207-1208.

¹³² (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 26.

¹³³ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 27.

συχνά καινούργια τραγούδια με το πέρασμα του χρόνου, για να υμνήσουν και να δοξάσουν τον Θεό.¹³⁴

6.3. Ιερεμίας

Ο Ιερεμίας άνηκε σε ιερατική οικογένεια και ήταν ο γιος του Χελκία. Το προφητικό του αξίωμα ξεκίνησε το 627 π.Χ. Αυτή ήταν η εποχή που η Βαβυλώνα γίνεται η κυρίαρχη δύναμη της Μεσοποταμίας. Το ομότιτλο βιβλίο του βρίσκεται στην υποομάδα “Μεταγενέστεροι προφήτες” της ιουδαϊκής βίβλου.¹³⁵ Στο βιβλίο του καταγράφονται στο κεφάλαιο 9:18 ένας θρήνος για το λαό του Ιούδα και του Ισραήλ και στον στίχο 20 ένα μοιρολόγι που έδωσε ο Θεός στις γυναίκες του Ισραήλ για να θρηνήσουν. Στον κεφάλαιο 33 μας δίνονται πληροφορίες για τραγούδια που θα παίζουν οι ισραηλίτες όταν ελευθερωθούν και ένας ψαλμός που δοξολογεί τον Θεό. Καθώς στον στίχο 11 παραθέτει “κραυγές χαράς και ευφροσύνης, τα τραγούδια των νιόπαντρων και οι ύμνοι αυτών που θα προσφέρουν εκ νέου ευχαριστήριες προσφορές στον ναό μου θα ψάλουν: “Τον Κύριο του σύμπαντος δοξολογήστε! Είναι καλός, κι αιώνια διαρκεί η αγάπη του!” Αυτό θα γίνει επειδή θ’ αλλάξω την κατάσταση της χώρας και θα την κάνω όπως ήταν πριν”.”.

6.4. Ιεζεκιήλ

Ο Ιεζεκιήλ ήταν γιός ιερά, όπως και ο ίδιος. Αιχμαλωτίστηκε και στάλθηκε στην Βαβυλώνα σε μικρή ηλικία. Το προφητικό του αξίωμα ξεκίνησε το 593 π.Χ. την διάρκεια που ήταν εξόριστος. Στην ιουδαϊκή βίβλο το έργο του βρίσκεται στους “Μεταγενέστερους προφήτες”.¹³⁶

Στο Ιεζεκιήλ 19 βρίσκουμε το πρώτο θρηνητικό τραγούδι που καταγράφεται στο βιβλίο, είναι γραμμένο “για τους άρχοντες των Ισραηλιτών”. Παρακάτω, στο κεφάλαιο 27:3-36 βρίσκεται ένα ακόμα θρηνητικό τραγούδι. Το τραγούδι αυτό μπορούμε να καταλάβουμε ότι είναι εμπνευσμένο από τον Θεό και ότι γράφτηκε για την Τύρο, καθώς παραθέτει στο 27:1-2 “Ο κύριος μου είπε: “Και εσύ, υιέ ανθρώπου, συνέθεσε

¹³⁴ (2016). ‘The Role of Prophetic Singers in God ’ s Plan to Redeem the Nations – Isaiah 42’. *Samuel Whitefields*, σσ. 1-6 και (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σ. 27.

¹³⁵ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1265.

¹³⁶ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σ. 1367.

θρηνητικό τραγούδι για την Τύρο". Επιπρόσθετα, στο κεφάλαιο 32 καταγράφεται θρηνητικό τραγούδι για τον Φαραώ.

Στο Ιεζεκιήλ 40:44 μέσα από όραμα του προφήτη για τον δεύτερο ναό, μας δίνει πληροφορίες για την οικία των μουσικών, καθώς γράφει "Έξω από την εσωτερική αυλή υπήρχαν δύο δωμάτια για τους ψάλτες με πρόσβαση στην αυλή το ένα κοντά στη βορινή πύλη και πρόσοψη προς το νότο και το άλλο κοντά στη νότια πύλη με πρόσοψη προς το βορρά.". Από αυτό το όραμα καταλαβαίνουμε ότι η μουσική θα είναι ένα μεγάλο μέρος των θρησκευτικών λειτουργιών που θα πραγματοποιούνται στο ναό, όπως και έγινε.¹³⁷

6.5. Μικροί προφύτες

Ο Ωσηέ είναι ένας προφήτης που κατάγεται από το βόρειο βασίλειο του Ισραήλ. Έδρασε την περίοδο που βασιλιάς του Ισραήλ ήταν ο Ιεροβοάμ ο δεύτερος, "μέχρι την καταστροφή του βασιλείου 722 π.Χ.". Στο έκτο κεφάλαιο του βιβλίου, καταγράφεται ένας ύμνος μετάνοιας από τους στίχους 1-3.

Το επόμενο βιβλίο είναι του Αμώς. Ο οποίος έδρασε την ίδια περίοδο και στην ίδια περιοχή που έδρασε ο Ωσηέ.¹³⁸ Στο Αμώς 5:23 γράφει "Πάψτε πια να με ξεκουφαίνετε με τους ύμνους σας. Τον ήχο από τις άρπες σας δεν θέλω πια να τον ακούω.". Ο στίχος αυτός είναι η φωνή του Θεού. Πιστεύεται ότι σ' αυτό το μέρος αναφέρεται στις γιορτές που καταγράφονται στο Λευίτικον 23. Ο Θεός καταδικάζει και δεν ακούει άλλο τους ύμνους που έχει γράψει ο λαός του. Αυτό πιστεύεται ότι έγινε λόγω κάποιας αλλαγής της μουσικής για ειδωλολατρικούς σκοπούς. Παρακάτω βλέπουμε τον Αμώς να κρίνει τον λαό του Ισραήλ για τον ίδιο λόγο καθώς γράφει στο 6:5 "Φτιάχνετε κακόφωνα τραγουδάκια για την άρπα κι έχετε την εντύπωση ότι συνθέτετε όπως ο Δαβίδ.". Σε αυτό το μέρος ο Αμώς δεν κατακρίνει την μουσική αλλά τον λαό, δίνοντας βαρύτητα στο πόσο σημαντικός είναι ο σκοπός που έχει η μουσική σε σχέση με τον Θεό αλλά και με τον άνθρωπο.¹³⁹

¹³⁷ (2003). 'Music in the Bible', ό. π., σ. 27.

¹³⁸ Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ό. π., σσ. 1099 και 1113.

¹³⁹ (2003). 'Music in the Bible', ό. π., σ. 28.

Ο Αββακούμ ήταν προφήτης που έδρασε στην Ιερουσαλήμ. Εκείνη την περίοδο “οι Βαβυλώνιοι επέκτειναν την κυριαρχία τους στην Παλαιστίνη”. Στο Αββακούμ 3:2-19 καταγράφεται “Προσευχή του προφήτη Αββακούμ, που ψάλλεται σύμφωνα με τον ρυθμό των θρήνων.”, όπως αναφέρει στον πρώτο στίχο. Στο τέλος του στίχου 19 γράφει “Από την συλλογή του πρωτοψάλτη με συνοδεία εγχόρδων.”. Από αυτή την πληροφορία που μας δίνεται μπορούμε να καταλάβουμε ότι ο προφήτης είχε στο μυαλό του ποια έγχορδα μουσικά όργανα θα συνοδεύσουν το τραγούδι. Καθώς χρησιμοποιούνταν συγκεκριμένα όργανα από τους μουσικούς και γι’ αυτό δεν τα αναφέρει. Πιστεύεται ότι ο ίδιος είχε στην κατοχή του κάποια όργανα, καθώς και ότι είχε μουσικές γνώσεις. Παρόμοιες οδηγίες βρίσκονται και στους ψαλμούς 4:1 και 6:1 τις οποίες είχε δώσει ο Δαβίδ.¹⁴⁰

¹⁴⁰ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σσ. 28-29.

7. Οι γιορτές στο Ισραήλ

Οι ισραηλίτες είχαν εφτά ετήσιες γιορτές, σε αυτές ο λαός υμνούσε και ευχαριστούσε τον Θεό.¹⁴¹ Οι γιορτές αυτές ήταν μια υπενθύμιση για το τι έκανα ο Θεός για τον λαό του Ισραήλ και για τι θα κάνει στο μέλλον. Πιστεύεται ότι πραγματοποιούνταν με μουσική, όπως για παράδειγμα με ψαλμούς και άσματα με κάποια από αυτά να είχαν την συνοδεία μουσικών οργάνων. Όπως επίσης και η χρήση της σάλπιγγας έπαιζε ένα σημαντικό ρόλο σε κάθε μια από αυτές.

Το Πάσχα είναι μια γιορτή των Ισραηλιτών, “στα εβραϊκά είναι “Πεσάχ” που σημαίνει “πέρασμα””.¹⁴² Στην γιορτή αυτή ο λαός σκοτώνει ένα αρνί ή ένα κατσίκι και βάζει λίγο από το αίμα σε μερικά σημεία της πόρτας, έπειτα τρώει ολόκληρο το αρνί. Στην Έξοδος 12 γίνεται αναφορά στο “πρώτο Πάσχα των Εβραίων”. Το νόημα αυτής της γιορτής είναι γραμμένο στον στίχο 27 καθώς γράφει “είναι η πασχαλινή θυσία για να τιμήσουμε τον Κύριο, που, όταν χτυπούσε τους Αιγύπτιους, προσπέρασε τα σπίτια των Ισραηλιτών στην Αίγυπτο και γλύτωσαν οι οικογένειες μας”, το χτύπημα που υπέστη η Αίγυπτος ήταν ο θάνατος των πρωτότοκων. Το Πάσχα αργότερα πραγματοποιείται στον ναό της Ιερουσαλήμ, με την συνοδεία ψαλμών.¹⁴³

Η μεγάλη γιορτή των Αζύμων διεξάγεται αμέσως μετά το Πάσχα. Σε μια περίοδο εφτά ημερών ο λαός του Ισραήλ τρώει άζυμο ψωμί χωρίς προζύμι. Επιπλέον αυτό το διάστημα δεν πρέπει να πραγματοποιείται καμία χειρωνακτική εργασία. Η πρώτη αναφορά σε αυτή την γιορτή γίνεται στην Αίγυπτο στην Έξοδος 12:15-20. Στο Δευτερονόμιο 16: 3 μαθαίνουμε ότι η γιορτή των Αζύμων γίνεται για να θυμάται ο λαός την βιαστική έξοδο του από την Αίγυπτο. Στο Β' Χρονικών 30:21 κατά την διάρκεια της βασιλείας του Εζεκία μαθαίνουμε ότι “Οι Ισραηλίτες, που βρέθηκαν στην Ιερουσαλήμ, γιόρτασαν την εορτή των Αζύμων για εφτά μέρες με πολλούς πανηγυρισμούς. Οι Λευίτες και οι ιερείς υμνούσαν κάθε μέρα στον Κύριο ψάλλοντας σ' αυτόν με δυνατά όργανα.”. Δεν γνωρίζουμε ποια είναι τα δυνατά όργανα που αναφέρονται σε αυτόν τον στίχο. Παρόλα αυτά πιστεύεται ότι ήταν τα όργανα που έχουν είδη αναφερθεί καθ' όλη

¹⁴¹ Λευιτικόν 23.

¹⁴² Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). ‘Γλωσσάριο’ ό. π., σ. 45.

¹⁴³ (2010). ‘God’s Holy Day Plan: The Promise of Hope for All Mankind’. *United Church Of God*. σσ. 9-12.

την ιουδαϊκή βίβλο και είναι φτιαγμένα με διαφορετικά υλικά και διαφέρουν σε μέγεθος.¹⁴⁴

Η μεγάλη γιορτή της Πεντηκοστής πραγματοποιείται πενήντα μέρες μετά το Πάσχα, είναι γνωστή και ως “γιορτή των Εβδομάδων”.¹⁴⁵ Οι ισραηλίτες έκαναν “αναίμακτη θυσία από σιτηρά” στον Θεό τους. Η γιορτή αυτή συνδέεται με τον νόμο που έδωσε ο Θεός στον Μωυσή στο όρος Σινά. Παράλληλα πραγματοποιείται και η γιορτή των Πρωτογεννημάτων όπου μαζί με τα σιτηρά, δίνονται στον Θεό ως θυσία δύο ψωμιά με προζύμι και θυσία ζώων.¹⁴⁶ Οι σάλπιγγες χρησιμοποιούνται για την συγκέντρωση και την θυσία των ζώων.

Η πρώτη του έτους σύμφωνα με το Λευιτικόν 23:24 πραγματοποιείται την “πρώτη ημέρα του έβδομου μήνα, θα είναι μέρα απόλυτης ανάπαυσης, που θα την υπενθυμίζεται με σαλπίσματα και θα έχετε ιερή σύναξη.”, την ίδια μέρα προσφέρεται θυσία στον Θεό καθώς απαγορεύεται και η χειρωνακτική εργασία. Οι σάλπιγγες είχαν έναν μεγάλο ρόλο σε αυτή την γιορτή, θυμίζοντας πάντα στο λαό ότι ο Θεός είναι παρών.

Στην γιορτή του Εξιλασμού ο λαός του Ισραήλ έπρεπε να ταπεινωθεί στον Θεό. Προσφερόταν θυσία από τον αρχιερέα, για το ιερατείο και για τον ίδιο. Έπειτα θυσιαζόταν ένας τράγος στον Θεό, καθώς υπήρχε άλλος ένας τράγος που τον αφήναν στην έρημο. Ο τράγος που αφήνανε στην έρημο συμβόλιζε ότι είχε πάνω του όλες τις αμαρτίες του λαού. “Η ημέρα του Εξιλασμού συμβολίζει τη συμφιλίωση του Θεού και ολόκληρης της ανθρωπότητας.”.¹⁴⁷

Η γιορτή της Σκηνοπηγίας διαρκεί επτά μέρες, καθ’ όλη την διάρκεια της ο λαός προσφέρει θυσία στον Θεό. Ονομάζετε και γιορτή της Συγκομιδής¹⁴⁸ και είναι μια από τις μεγάλες γιορτές. Πραγματοποιείται προς το τέλος του χρόνου και το όνομα της “γιορτή της Συγκομιδής” το πείρε λόγο της συγκομιδής των καρπών. Την περίοδο αυτή

¹⁴⁴ (2003). ‘Music in the Bible’, ό. π., σσ. 19-20.

¹⁴⁵ Έξοδος 34:22.

¹⁴⁶ (2000). ‘God’s Festivals: Keys to Humanity’s Future’. *Bible Study Course*, U.S.A.: United Church of God. σσ. 7-8.

¹⁴⁷ (2010). ‘God’s Holy Day Plan: The Promise of Hope for All Mankind’. ό. π., σσ. 35-37.

¹⁴⁸ Έξοδος 23:16.

οι Ισραηλίτες έμεναν σε σκηνές, έτσι ώστε να θυμούνται την περίοδο που πρόγονοί τους ζούσαν σε σκηνές στην έρημο. Την πρώτη και την όγδοη μέρα πραγματοποιείται ιερή σύναξη, καθώς επίσης την όγδοη μέρα γίνεται εορτασμός με μουσική και χορό.¹⁴⁹

¹⁴⁹ (2010). 'God's Holy Day Plan: The Promise of Hope for All Mankind'. ό. π., σσ. 40-42.

8. Μουσικά Όργανα

Στην ιουδαϊκή βίβλο έχουμε παρατηρήσει να γίνονται πολλές αναφορές σε μουσικά όργανα, παρόλα αυτά γνωρίζουμε πολύ λίγα πράγματα για την δομή και το πως ακούγονταν αυτά τα όργανα. Αρχαιολόγοι έχουν κάνει αρκετές προσπάθειες ώστε να παρουσιάσουν τα μουσικά όργανα μέσα από αρχαία κείμενα, με ένα από αυτά να είναι η ιουδαϊκή βίβλος. Επιπρόσθετα έχουν γίνει διάφορες ανακαλύψεις μέσα από κέρματα, μωσαϊκά καθώς και άλλα αρχαία αντικείμενα που έχουν βρεθεί ανά τα χρόνια. Παρ' όλα αυτά, είναι δύσκολο να γνωρίσουμε για όλα τα όργανα που αναφέρονται στην ιουδαϊκή βίβλο. Έχουν γίνει εικασίες μόνο για όργανα που έχουμε πλήθος πληροφοριών και ερμηνειών, χωρίς πάλι αυτές να είναι ακριβές. Δίνοντας μας έτσι μία ευρεία εικόνα για το πώς μπορεί να ήταν τα μουσικά όργανα στο αρχαίο Ισραήλ.¹⁵⁰

8.1. Κρόταλα

Τα κρόταλα είναι σαν κουδουνίστρα. Αποτελείται από μια λαβή, πάνω στην οποία υπάρχει ένα οβάλ πλαίσιο με διάφορες ραβδώσεις, το πλαίσιο ήταν κυρίως μεταλλικό. Τα χρησιμοποιούσαν σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις μαζί με τη συνοδεία και άλλων οργάνων, όπως η κιθάρα, τα τύμπανα και άλλα. Επιπρόσθετα τα κρόταλά πιστεύεται ότι παιζόντουσαν και σε διάφορες πένθιμες περιπτώσεις.¹⁵¹

Εικ. 1.¹⁵²

8.2. Κουδουνάκια

Τα κουδουνάκια που χρησιμοποιούσαν οι Ισραηλίτες δεν είχαν σκοπό στην καλύτερη αισθητική της μουσικής. Όπως είδαμε στην Έξοδο 28 και 39 τα κουδουνάκια ήταν αρκετά μικρά σε μέγεθος και έμπαιναν πάνω στα ρούχα των ιερέων. Χρησιμοποιούνταν στις τελετουργίες που πραγματοποιούνταν στους ναούς. Με σκοπό να μην πεθάνει ο ιερέας όταν μπαίνει και όταν βγαίνει από το αγιαστήριο.¹⁵³

8.3. Τύμπανα

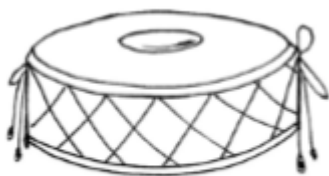
¹⁵⁰ (2011) 'Five Keys To Better Health Also : What Should I Know About', *Awake!*, 92(3). σ. 14.

¹⁵¹ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 4.

¹⁵² Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 4.

¹⁵³ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 4.

Το τύμπανο είναι ένα από τα κρουστά όργανα που παιζόταν από τους Ισραηλίτες. Παρόλα αυτά δεν έχουμε πάρει καμία πληροφορία για την μορφή των τυμπάνων από την ιουδαϊκή βίβλο. Ωστόσο σε διάφορα μέρη του Ισραήλ έχουν ανακαλυφθεί διάφορες κεραμικές φιγούρες που αναπαριστούν μια γυναίκα να παίζει τύμπανο. Τα τύμπανα που αναφέρονται στην ιουδαϊκή Βίβλο πιστεύεται ότι ήταν ένα ξύλινο στεφάνι πάνω στο οποίο τεντωνόταν δέρμα από ζώο. Τα τύμπανα ήταν ελαφριά ώστε να μπορούν παίζονται και καθώς ο μουσικός μετακινείται. Συνηθιζόταν να παίζουν οι γυναίκες σε διάφορες γιορτινές περιστάσεις, είτε αυτές είχαν κοινωνικό χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα το καλωσόρισμα ενός στρατιώτη, είτε είχαν θρησκευτικό χαρακτήρα κυρίως για να δοξάσουν και να ευχαριστήσουν το Θεό, συνοδευόντουσαν από χορό και τραγούδι. Τα τύμπανα δεν χρησιμοποιούνταν στην λατρεία που πραγματοποιείται μέσα στο ναό, πιστεύεται ότι αυτό γίνεται είτε επειδή αυτό το όργανο παιζόταν σε παγανιστικές τελετουργίες, είτε επειδή το έπαιζαν γυναίκες. Παρόλα αυτά μπορεί να ήταν ένα απλά ένα όργανο που χρησιμοποιούσαν μόνο σε γιορτινές περιστάσεις έξω από τον Ναό.¹⁵⁴

Εικ. 2.¹⁵⁵

8.4. Κύμβαλα

Τα κύμβαλα που χρησιμοποιούσαν οι Ισραηλίτες ήταν δυο κοίλοι ημισφαιρικοί δίσκοι και οι διάμετρος τους ήταν από δέκα έως τριάντα οκτώ περίπου εκατοστά, όταν δυο δίσκοι χτυπούσαν μεταξύ τους έβγαζαν έναν ζωηρό οξύ ήχο. Ένας

¹⁵⁴ (2011) 'Five Keys To Better Health Also : What Should I Know About', ό.π., σ. 14, Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 15 και Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 3.

¹⁵⁵ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 3.

ακόμα τρόπος που παίζονταν είναι με το χτύπημα ενός σφυριού πάνω στον δίσκο.¹⁵⁶

Εικ. 3.¹⁵⁷

Ήταν φτιαγμένοι από μέταλλο, από χαλκό ή από ορείχαλκο. Η ένταση του ήχου που έβγαζαν καθοριζόταν και από το μέγεθός τους. Τα κύμβαλα παιζόντουσαν από επαγγελματίες μουσικούς στην ορχήστρα του ναού μαζί με σάλπιγγες, κιθάρες, άρπες καθώς και άλλα όργανα. Ο σκοπός του οργάνου ήταν να σημειώσει την αρχή, την αλλαγή της στροφής και το τέλος ενός τραγουδιού. Συνήθως παιζόταν από τον πρωτοψάλτη του ναού και σε κάποιες σημαντικές περιστάσεις από τρεις ψαλμωδούς. Πιστεύεται ότι σε παλιότερα χρόνια χρησιμοποιούνταν απλά για να κρατάνε ρυθμό.¹⁵⁸

8.5. Σάλπιγγα

Η σάλπιγγα είναι ένα όργανο που συναντάμε αρκετές φορές στην ιουδαϊκή Βίβλο. Η σάλπιγγα χωρίζεται σε δύο είδη την κεράτινη σάλπιγγα και την ασημένια ή χάλκινη σάλπιγγα.

Στην ιουδαϊκή Βίβλο γίνονται περισσότερες από εβδομήντα αναφορές για την κεράτινη σάλπιγγα.¹⁵⁹ Φτιαχνόταν από κέρατο αρσενικού βοδιού ή τράγου. Συνήθως είχε καμπύλο σχήμα ενώ μερικές φορές τα ζέσταναν και τα έφτιαχναν σε ίσιο σχήμα. Μια ακόμα τεχνική για να δώσουν το σώμα που θέλουν στα όργανα, ήταν να τα βάζουν στο νερό για να μαλακώσουν, έτσι ώστε έπειτα να μπορούν να τα επεξεργαστούν ευκολότερα. Είχαν δύο οπές από τις οποίες η μία ήταν μεγαλύτερη από την άλλη. Η ίσια σάλπιγγα είχε χρυσό επιστόμιο, ενώ η καμπυλωτή είχε ασημένιο επιστόμιο καθώς μερικές φορές ήταν και στολισμένη με ασήμι.¹⁶⁰ Κέρατο θηλυκού βοδιού φαίνεται να χρησιμοποιούνταν κατά την περίοδο όπου κτίστηκε ο δεύτερος ναός.¹⁶¹

¹⁵⁶ (2011) 'Five Keys To Better Health Also : What Should I Know About', ό.π., σσ. 14-15 και Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 14.

¹⁵⁷ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 3.

¹⁵⁸ Bacchiocchi, S. (2000). ό. π., σ. 14 και Hirsch, E. G. (1906). 'Cymbals'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σ. 399.

¹⁵⁹ Lebaka, M. E. K. (2014). ό. π., σ. 4.

¹⁶⁰ Adler, C., Cohen, F. L., Harkavy, A. και Eisenstein, J. D. (1906). 'Shofar'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σ. 301.

¹⁶¹ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 2.

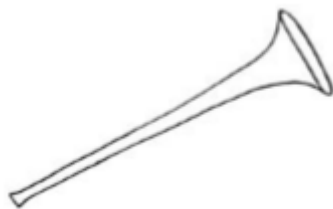
Εικ. 4 και 5¹⁶²

Στο βιβλίο Αριθμοί τις ιουδαϊκής βίβλου στο κεφάλαιο 10 μας δίνονται αρκετές πληροφορίες για τις ασημένιες σάλπιγγες καθώς από τους στίχους 2–10 γράφει: ““Να κατασκευάσεις δυο ασημένιες σάλπιγγες, από σφυρηλατημένο ασήμι. Θα σου χρησιμεύουν για να συγκαλείς την κοινότητα και για να ξεκινούν τα στρατόπεδα. Όταν σαλπίζουν και με τις δύο, θα συγκεντρώνεται κοντά σου ολόκληρη η κοινότητα, στην είσοδο της σκηνής του Μαρτυρίου. Όταν σαλπίζουν μόνο με τη μία, τότε θα συγκεντρώνονται κοντά σου οι άρχοντες, οι χιλιάρχοι του Ισραήλ. Όταν σαλπίζουν δυνατά, τότε θα φεύγουν οι φυλές που θα έχουν στρατοπεδεύσει στα ανατολικά. Όταν σαλπίζουν δυνατά για δεύτερη φορά, τότε θα φεύγουν οι φυλές που θα έχουν στρατοπεδεύσει στα νότια. Το δυνατό σάλπισμα θα είναι για αναχώρηση. Όταν θα σαλπίζουν για να συγκεντρωθεί η κοινότητα, το σάλπισμα δεν πρέπει να είναι δυνατό. Οι γιοι του Ααρών, οι ιερείς, αυτοί θα σαλπίζουν με τις σάλπιγγες. Αυτό θα είναι ο νόμος παντοτινός για σας και για τους απογόνους σας. Όταν στην χώρα σας θα βγαίνετε να πολεμήσετε ενάντια σ’ έναν εχθρό που σας επιτίθεται, τότε θα σαλπίζετε με τις σάλπιγγες δυνατά και ο Κύριος ο Θεός σας θα σας θυμάται και θα σας γλιτώνει από τους εχθρούς σας. Θα σαλπίζετε με τις σάλπιγγες στις χαρούμενες μέρες σας, στις γιορτές σας και στις νουμηνίες σας, όταν α προσφέρεται τις θυσίες των ολοκαυτωμάτων σας και τις θυσίες σας κοινωνίας, για να σας θυμάται ο Θεός σας. Εγώ είμαι ο Κύριος ο Θεός σας”.”

Αυτές οι σάλπιγγες φτιάχνονταν από χαλκό ή ασήμι. Οι σάλπιγγες αυτές είχαν διαφορετικό τόνο στον ήχο ανάλογα από την μορφή που τους έδιναν για να χρησιμοποιηθούν, σε διάφορες θρησκευτικές εκδηλώσεις και όχι μόνο. Παρόλα αυτά, το σχήμα αυτόν τον οργάνων παραμένει απροσδιόριστο, γιατί δεν έχουν βρεθεί τέτοιου

¹⁶² Adler, C., Cohen, F. L., Harkavy, A. και Eisenstein, J. D. (1906). ό. π., σ. 303.

είδους σάλπιγγες που αναφέρονται στην ιουδαϊκή Βίβλο εκείνη την εποχή. Οι σάλπιγγες μπορεί να είχαν πάνω τους διάφορα σχέδια ή επιγραφές, αλλά δεν τα έβαφαν. Το μέγεθός τους ποικίλει καθώς μπορεί να έχει έκτασή από 15 μέχρι 76 περίπου εκατοστά. Ο ήχος της ήταν υπερβολικά δυνατός και εκτεταμένος, πραγματοποιείται από το φύσημα ή μέσα από την δόνηση των χειλιών στο επιστόμιο. Έχει τη δυνατότητα να παράγει δυο ή τρεις τόνους ενώ με το πέρασμα των χρόνων παράγει περισσότερους. Πιστεύεται ότι, οι άνθρωποι δεν έδιναν τόσο πολύ σημασία στην αρμονία του ήχου όπως εμείς σήμερα. Έτσι υπάρχει η περίπτωση ότι όταν δύο σάλπιγγες ακούγονταν στο ναό μπορεί να μην είχαν συγκεκριμένη αρμονία. Αυτό γινόταν επειδή έδιναν περισσότερη σημασία σε ρυθμικά μοτίβα και όχι στην νότα που θα ακουστεί.¹⁶³

Εικ. 6.¹⁶⁴

Στις περισσότερες περιστάσεις οι σάλπιγγες παίζονταν από επαγγελματίες μουσικούς και ιερείς. Στις καθημερινές λατρείες που πραγματοποιούνταν μέσα στον ναό, έπαιζαν και ακουγόntonταν από δύο μέχρι επτά σάλπιγγες. Περισσότερες από επτά σάλπιγγες χρησιμοποιούνταν μόνο σε ειδικές περιστάσεις.¹⁶⁵

Σκοπός τους ήταν να ειδοποιήσουν το λαό για διάφορες θρησκευτικές τελετές. Με κάποιες από αυτές να είναι, η μεταφορά της κιβωτού, η γιορτή για το νέο φεγγάρι, η αναγγελία της καινούργιας θρησκευτικής χρονιάς, η ημέρα της εξιλέωσης και άλλα. Σπανιότερα χρησιμοποιούνταν ως συνοδεία για άλλα μουσικά όργανα και τραγούδια. Παρατηρήσαμε ότι ποιο συχνά τις χρησιμοποιούσαν ως σινιάλο πόλεμου. Για παράδειγμα όταν ο λαός του Ισραήλ βρίσκεται σε πόλεμο, μπορούν να

¹⁶³ Hinks, D. (1976). ό. π., σσ. 2-3, (2011) 'Five Keys To Better Health Also : What Should I Know About', ό.π., σσ. 15-16 και Adler, C., Cohen, F. L., Harkavy, A. και Eisenstein, J. D. (1906). ό. π., σσ. 301-302, 304-305.

¹⁶⁴ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 3.

¹⁶⁵ Adler, C., Cohen, F. L., Harkavy, A. και Eisenstein, J. D. (1906). ό. π., σ. 305.

χρησιμοποιηθούν ως σινιάλο επίθεσης, συγκέντρωσης του στρατού, καταδίωξης και για να αναφερθεί μια νίκη. Ενώ όταν δέχονται επίθεση χρησιμοποιούνται για να ειδοποιήσουν τον λαό γι' αυτή. Ο ήχος της σάλπιγγας συμβόλιζε την παρουσία και το θέλημα του Θεού, καθώς χρησιμοποιείται και για την ανακήρυξη ενός βασιλεία, δείχνοντας με το σάλπισμα ότι ο θεός είναι παρών και είναι με το μέρος του χρισμένου βασιλεία.¹⁶⁶

8.6. Αυλός

Ο αυλός είναι ένα από τα δύο πρώτα όργανα που αναφέρονται στην ιουδαϊκή βίβλο στη Γένεσι 4:21, έτσι πιστεύεται ότι μαζί με την κιθάρα είναι ένα από τα πιο αρχαία όργανα. Υπήρχαν πολλά είδη αυλών, διαφορετικά σε μέγεθος, μορφή και ήχο, μερικές φορές οι αυλοί αναφέρονται και ως φλογέρες.

Φτιάχνονται συνήθως από καλάμι, από κόκαλο ή από ξύλο. Το σχήμα τους ποικίλει, καθώς μπορούμε να συναντήσουμε τον μονό αυλό, ένα διπλό αυλό ο οποίος ήταν μακρύς και λεπτός, αποτελούταν από δυο αυλούς οι οποίοι δεν ήταν ενωμένοι μεταξύ τους. Επίσης χρησιμοποιούσαν και τον μακρύ αυλό, ο οποίος ήταν μακρόστενος αυλός που ενωνόταν με επιμέρους μικρότερους αυλούς σταυρωτά. Από άλλα μνημεία που βρίσκονται στην Ασσυρία και την Συρία αντλούμε διαφορετικές εικόνες για αυτά τα όργανα. Πιστεύεται ότι όπως οι αρχαίοι Έλληνες έτσι και οι Ισραηλίτες μπορούσαν να παίξουν πολλών ειδών αυλούς.¹⁶⁷

Ο μονός αυλός είναι κυλινδρικός και ανοικτός στα δύο άκρα του. Το σώμα του ήταν φτιαγμένο από ξύλο, πάνω στο σώμα υπήρχαν τρύπες τις οποίες έκλεινε ο μουσικός με τα δάχτυλά του για να αλλάξει την μελωδία. Οι τρύπες ήταν αρχικά δυο, τρεις ή τέσσερις, με το πέρασμα των χρόνων όμως προστέθηκαν και άλλες. Υπήρχαν πολλών ειδών αυλοί για κάθε τονικότητα.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Lebaka, M. E. K. (2014). ό. π., σσ. 4-5 και Adler, C., Cohen, F. L., Harkavy, A. και Eisenstein, J. D. (1906). ό. π., σσ. 301-302.

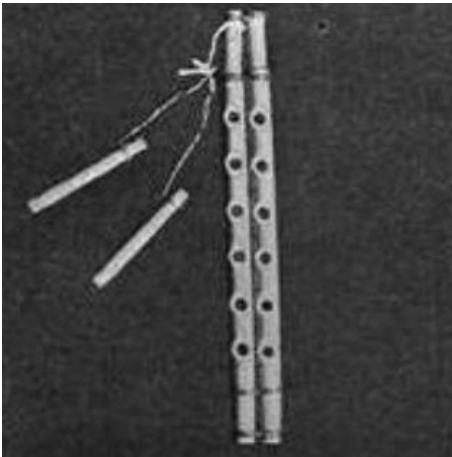
¹⁶⁷ Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). 'Pipe'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σ. 56-57 και Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 3.

¹⁶⁸ Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). ό. π., σσ. 56-57.

Εικ. 7.¹⁶⁹

Ο αυλός ήταν όργανα που μπορούσε να παιχτεί κατά την διάρκεια που ο μουσικός προχωρούσε. Χρησιμοποιούνταν σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις. Ενώ στις θρησκευτικές τελετές παίζονταν για λίγες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα την πρώτη και την τελευταία μέρα του Πάσχα καθώς και στο σφάξιμο του αρνιού. Συνήθως συνόδευε το τραγούδι καθώς και άλλα όργανα. Ο αυλός ήταν από τα λίγα όργανα που παιζόταν σε περιστάσεις πένθους, λόγω του ήχου τους.¹⁷⁰

Ο διπλός αυλός, ήταν κυλινδρικός καθώς είχε και αυτός οπές-τρύπες πάνω στο σώμα του, συνήθως ο διπλός αυλός παιζόταν για χαρμόσυνες περιστάσεις και γιορτές. Δεν τον χρησιμοποιούσαν σε θρησκευτικές τελετουργίες, είτε αυτές πραγματοποιούνταν μέσα είτε έξω από τον ναό.¹⁷¹

Εικ. 8.¹⁷²

Η ευσταχιανή σύριγξ, είναι μια σειρά από επτά μέχρι εννιά αυλούς, οι οποίοι είναι φτιαγμένοι από καλάμι, το σχήμα τους μειώνετε σε μήκος και σε πάχος καθώς ενώνονται σε μια οριζόντια γραμμή. Ο ήχος παράγεται όταν ο μουσικός φυσάει στα επιστόμια των αυλών. Αυτό το είδος αυλού συνήθως παιζόταν από βοσκούς.¹⁷³

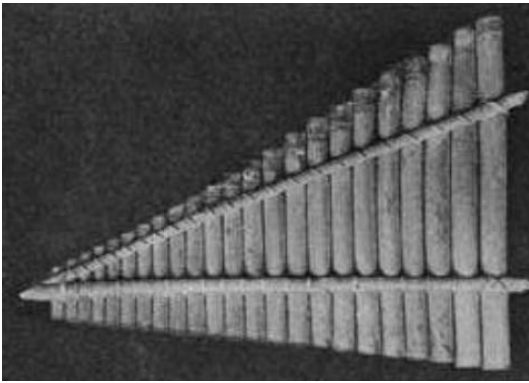
¹⁶⁹ Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). ό. π., σ. 57.

¹⁷⁰ Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). ό. π., σσ. 56-57.

¹⁷¹ Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). ό. π., σ. 57.

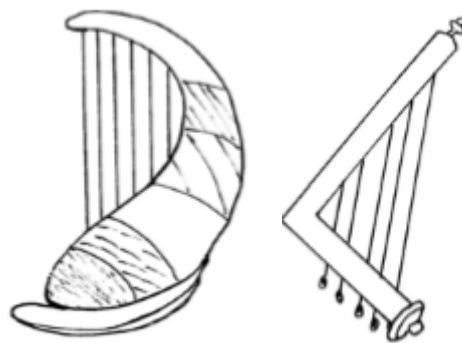
¹⁷² Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). ό. π., σ. 57.

¹⁷³ Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). ό. π., σ. 57.

Εικ. 9.¹⁷⁴

8.7. Κιθάρα και άρπα.

Η κιθάρα και η άρπα, είναι δύο έγχορδα μουσικά όργανα που βλέπουμε να χρησιμοποιούνται συχνά στο αρχαίο Ισραήλ. Σήμερα γνωρίζουμε τριάντα περίπου διαφορετικές απεικονίσεις για την κιθάρα, αυτές είναι μέσα από νομίσματα, μωσαϊκά, διάφορες πλάκες και σφραγίδες. Η μορφή των οργάνων ποικίλοι ανά τους αιώνιας.¹⁷⁵ Η κιθάρα ήταν πιο γνωστή από την άρπα καθώς γίνεται αναφορά σε αυτή περισσότερες φορές από την άρπα. Μέσα από διάφορες απεικονίσεις σε αντικείμενα μπορούμε να δούμε ότι οι κιθάρες που βρίσκονται στο Ισραήλ, μοιάζουν πολύ με αυτές τις Αρχαίας Ελλάδας. Παρ' όλα αυτά πιστεύεται ότι η μορφή της κιθάρας είχε επηρεαστεί από τους Έλληνες, έτσι είναι δύσκολο να έχουμε την εικόνα της κιθάρας που κατείχαν οι Ισραηλίτες σε παλαιότερα χρόνια.¹⁷⁶

Εικ. 10 και 11¹⁷⁷

¹⁷⁴ Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). ό. π., σ. 57.

¹⁷⁵ (2011) 'Five Keys To Better Health Also : What Should I Know About', ό.π., σ. 15.

¹⁷⁶ Benzinger, I. και Hirsch, E. G. (1906). 'Harp and Lyre'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σ. 237.

¹⁷⁷ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 1.

Η κιθάρα και η άρπα παιζόταν με τα δάχτυλα ή με την χρυσή πένας. Ο ήχος πραγματοποιούνταν με το τράβηγμα ή το χτύπημα των χορδών. Οι χορδές ήταν φτιαγμένες από έντερα ζώου, το σώμα του οργάνου ήταν φτιαγμένο κυρίως από ξύλα κυπαρισσιού είτε από ξύλα πεύκου. Τα δύο αυτά όργανα πιστεύεται ότι έμοιαζαν μεταξύ τους.¹⁷⁸ Η μοναδική διαφορά ήταν μόνο στο μέγεθος και τον αριθμό χορδών.¹⁷⁹

Η κιθάρα έχει δύο μανίκια σε σταυρωτό σχήμα πάνω σε ένα σώμα. Οι χορδές τεντώνονται με εγκάρσια γραμμή από το σώμα και είναι παράλληλες μεταξύ τους. Ο μουσικός κρατούσε το όργανο οριζόντια πάνω στο στήθος του. Με το αριστερό χέρι πατούσαν τις νότες με τα δάχτυλα ενώ στο δεξί κρατούσαν μια πένα. Ο αριθμός των χορδών ποικίλει ανάλογα την περίσταση και την περίοδο.¹⁸⁰

Η άρπα έχει έναν αυχένα σε γωνία προς το σώμα, είτε τοξοειδές ή γωνιώδες. Οι χορδές τις μικραίνουν σε μήκος από το κέντρο προς τα πλάγια. Οι χορδές τις άρπας ποικίλουν σε αριθμό ανάλογα την περίοδο και την περίπτωση. Πιστεύεται ότι η μορφή των οργάνων στον λαό του Ισραήλ, επηρεαζόταν συχνά από άλλους λαούς όπως για παράδειγμα τον Αιγυπτιακό και τον Ελληνικό.¹⁸¹

Η κιθάρα είναι ένα από τα δύο πρώτα όργανα που αναφέρονται στη Γένεση, δημιουργός τους είναι ο Ιουβάλ ο πρώτος μουσικός, που έζησε οχτώ γενιές μετά από τον Αδάμ και την Εύα. Όπως είδαμε και παραπάνω η κιθάρα και η άρπα είναι όργανα που χρησιμοποιούνται συνήθως για να συνοδεύουν τη φωνή. Χρησιμοποιούνταν για αρκετές θρησκευτικές και κοινωνικές περιστάσεις. Συνήθιζαν να παίζουν σε διάφορες χαρούμενες γιορτές και δεξιώσεις κυρίως θρησκευτικού χαρακτήρα, καθώς και για τον αποχαιρετισμό ενός αγαπημένου προσώπου. Επίσης χρησιμοποιούνταν σε λειτουργίες στο ναό, την πραγματοποίηση προφητειών και την καθυσύχαση ενός ατόμου που κυριευόταν από κακό πνεύμα. Δεν χρησιμοποιούνταν ποτέ σε διάφορες πένθιμες περιστάσεις. Πρέπει να χρησιμοποιούνται για να δοξάσουν και να ευχαριστήσουν το Θεό, η χρήση για άλλο σκοπό θεωρείται λάθος.¹⁸² Τα όργανα παίζονταν κυρίως από

¹⁷⁸ Benzinger, I. και Hirsch, E. G. (1906). ό. π., σ. 237.

¹⁷⁹ Ben-Nun, L. (2015). *Music Therapy in the Bible*. 3η εκδ. Beer-Sheva: B.N. Publications House, Israel. σ. 32.

¹⁸⁰ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 1 και Benzinger, I. και Hirsch, E. G. (1906). ό. π., σσ. 237-238.

¹⁸¹ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 1 και Benzinger, I. και Hirsch, E. G. (1906). ό. π., σσ. 237-238.

¹⁸² Benzinger, I. και Hirsch, E. G. (1906). ό. π., σ. 237.

επαγγελματίες μουσικούς, ήταν εύκολο να μεταφερθούν, καθώς ένας μουσικός είχε την ικανότητα να παίζει ενώ περπατάει.¹⁸³

8.8. Ψαλτήρι

Το ψαλτήρι είναι ένα όργανο που χρησιμοποιούσαν από τους Ισραηλίτες, η παλιότερη αναφορά που έχουμε για το ψαλτήρι είναι περίπου το 2800 π.Χ. στην αρχαία Ελλάδα.¹⁸⁴ Είναι ένα έγχορδο όργανο παρόμοιο με την άρπα.

Το όργανο αποτελούταν από ένα ξύλινο σώμα σαν τριγώνη σανίδα ή κουτί, πάνω στο οποίο τεντωνόντουσαν οι χορδές οι οποίες ήταν φτιαγμένες από έντερα ζώου, πιστεύεται ότι μερικές φορές το σώμα του οργάνου ήταν κρανίο από ζώο. Το όργανο παιζόταν χτυπώντας ή τραβώντας τις χορδές με τα δάχτυλα ή με πένες φτιαγμένες από κόκαλο. Ο μουσικός τοποθετούσα το όργανο στα πόδια του ή πάνω σε ένα στερεό αντικείμενο. Επιπρόσθετα μπορούσε να παίζει το ψαλτήρι κρατώντας το κόντρα πάνω στο στήθος του. Δεν γνωρίζουμε αν οι μουσική χρησιμοποιούσαν σκηνή για να το κρατάνε στο στήθος τους όταν είναι όρθιοι και περπατάνε. Πιστεύεται ότι το ψαλτήρι αποτελούταν από δέκα και μερικές φορές δώδεκα χορδές. Ο μουσικός λογικά έπαιζε με το αριστερό χέρι και το δεξί χέρι κρατούσε την πένα, πιστεύεται ότι χτυπούσε τις χορδές παράλληλα, εγκάρσια στο σώμα.¹⁸⁵

Εικ. 12.¹⁸⁶

Το ψαλτήρι χρησιμοποιούταν σε διάφορες γιορτινές περιστάσεις, οι περισσότερες από αυτές είχαν θρησκευτικό χαρακτήρα και πραγματοποιούνταν για να δοξάσουν και να

¹⁸³ (2011) 'Five Keys To Better Health Also : What Should I Know About', ό.π., σ. 15.

¹⁸⁴ Ben-Nun, L. (2015). ό.π., σ. 14.

¹⁸⁵ Ben-Nun, L. (2015). ό.π., σ. 15.

¹⁸⁶ Ben-Nun, L. (2015). ό.π., σ. 15.

ευχαριστήσουν τον Θεό. Δεν το χρησιμοποιούσαν σε πένθιμες καταστάσεις. Παιζόταν από άντρες μουσικούς οι οποίοι ήταν επαγγελματίες. Το ψαλτήρι συνόδευε ψαλμωδίες μαζί με άλλα μουσικά όργανα.¹⁸⁷

8.9. Λαούτο

Το λαούτο είναι ένα ακόμα έγχορδο όργανο που χρησιμοποιείται από τους Ισραηλίτες. Έχει χορδές από έντερα οι οποίες τεντώνονται κατά μήκους ενός λαιμού και συνδέονται με το σώμα. Στην ιουδαϊκή βίβλο γίνεται αναφορά σε λαούτο καθώς και οκτάχορδο λαούτο. Πιστεύεται ότι ο αριθμός των χορδών ποικίλει.¹⁸⁸

Εικ. 13.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Ben-Nun, L. (2015). ό. π., σσ. 15-16.

¹⁸⁸ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 2.

¹⁸⁹ Hinks, D. (1976). ό. π., σ. 2.

9. Συμπέρασμα

Ως εκ των ανωτέρων, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η μουσική στο αρχαίο Ισραήλ έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο, με την ιουδαϊκή βίβλο να μας δίνει ένα μεγάλο πλήθος πληροφοριών, για την χρήση της σε καθημερινή βάση. Αξιοσημείωτο είναι ότι το μεγαλύτερο βιβλίο στην ιουδαϊκή βίβλο, είναι το βιβλίο των Ψαλμών που αποτελείται εξολοκλήρου από άσματα.

Είδαμε ότι η μουσική είναι ένα δώρο προς την ανθρωπότητα που συνδέει τον Θεό με τον άνθρωπο, κάνοντας τη πρωταγωνιστή στην καθημερινότητα των Ισραηλιτών. Χρησιμοποιούσαν τη μουσική για να δοξολογήσουν το Θεό, για να αποχαιρετήσουν ένα γνωστό πρόσωπο, σε διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις όπως ο γάμος, σε όλες τις αιτήσεις γιορτές και για να γιατρέψουν πνευματικά ή σωματικά έναν παθόντα. Η μουσική ήταν ο κύριος τρόπος για να επικοινωνήσουν με τον Θεό, καθώς έψαλαν με ή χωρίς τη συνοδεία οργάνων για να ζητήσουν βοήθεια, συγχώρεση και για να ευχαριστήσουν τον Θεό. Επιπρόσθετα μέσα από την μουσική επικοινωνούσε και ο Θεός με τους ανθρώπους καθώς μέσα από την μουσική πραγματοποιούνταν προφητείες. Η μουσική όλο αναπτυσσόταν και δημιουργούνταν καινούργια τραγούδια εμπνευσμένα από τον Θεό. Παρατηρήσαμε επίσης ότι η μουσική επηρέαζε σε έναν μεγάλο βαθμό τα συναισθήματα διάφορων ατόμων, αλλάζοντας την πορεία όλης της ιστορίας. Επιπλέον είδαμε ότι υπήρχε σωστός τρόπος για να παίζει και να τραγουδάει κάποιος μουσική, που είναι αποδεκτή από τον Θεό, καθώς είδαμε και τις συνέπειες που συνέβησαν όταν γινόταν η λάθος χρήση της μουσικής. Αξιοθαύμαστο είναι ότι ο ήχος που πραγματοποιούσαν μερικά μουσικά όργανα προκαλούσαν σύγχυση στους αντιπάλους, έσωζαν τους ιερείς από τον θάνατο όταν έμπαιναν στο αγιαστήριο και συμβόλιζαν το θέλημα και την παρουσία του Θεού. Είδαμε ότι οι μουσικοί ήταν από τους πιο έξυπνους ανθρώπους καθώς και ότι μερικοί από τους βασιλιάδες του Ισραηλιτικού λαού ήταν οι ίδιοι συνθέτες και οργανίστες.

Οι πληροφορίες που παίρνουμε από την ιουδαϊκή βίβλο είναι αρκετές, για αυτόν τον λόγο χρήζει περεταίρω έρευνας.

10. Βιβλιογραφία

Η Παλαιά Διαθήκη, (2003). Αθήνα: Ελληνική Βιβλική Εταιρεία.

Adler, C., Cohen, F. L., Harkavy, A. και Eisenstein, J. D. (1906). 'Shofar'.

Στο *The Jewish Encyclopedia*. σσ. 301-306. Ανακτήθηκε

από: <http://www.jewishencyclopedia.com/>

Aluede, C. O. και Ekewenu, D. B. (2009). 'Through music and dance in the Bible: Its scope, competence and implications for the Nigerian music healers'. *Studies on Ethno-Medicine*, 3(2), σσ. 159–163. doi: 10.1080/09735070.2009.11886355.

Anderson, M. J. (2002). 'The Ritual Use of Music in Ancient Israelite Worship'. *Studia Antiqua*, 2(1), σσ. 133-136. Ανακτήθηκε από:

<https://scholarsarchive.byu.edu/studiaantiqua/vol2/iss1/14>

Assis, E. (2009). 'The unity of the Book of Lamentations', *Catholic Biblical Quarterly*, 71(2), σσ. 306–329. Ανακτήθηκε από:

https://www.researchgate.net/publication/290883963_The_Unity_of_the_Book_of_Lamentations

Bacchiocchi, S. (2000). 'Biblical Principles Of Church Music'. *Endtime Issues*, (39), σσ. 1–32.

Benzinger, I. και Hirsch, E. G. (1906). 'Harp and Lyre'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σσ. 236-238. Ανακτήθηκε από: <http://www.jewishencyclopedia.com/>

Ben-Nun, L. (2015). *Music Therapy in the Bible*. 3η εκδ. Beer-Sheva: B.N. Publications House, Israel. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/281777008_MUSIC_THERAPY_IN_THE_BIBLE

Bumgartel, S. (2018). 'Song of songs', *Paris Review*, (225), σσ. 231–237. doi: 10.1163/ej.9789004203259.i-542.

Bench, H. C. (2015). 'Singers in the Temple. The roles of priests. The function of temple singers'. Στο: *Lexham Bible Dictionary*, Barry, και άλλοι (επιμ.). Lexham Press, 2015.
Central Bureau Of Statistics, (2019). 'Population, By Population Group'. Jerusalem: CBS, σσ. 1-2

Constable, T. L. (2019) 'Notes on Song of Solomon', 4, σσ. 1-29

Corbitt, J. N. (2006) 'Prophetic Music', *The Center for Christian Ethics*, σσ. 28–35.

- Davidson, R. (2003) 'The Literary Structure of the Song of Songs Redivivus', *Journal of the Adventist Theological Society*, 14(2), σσ. 44-65.
- Delcamp, H. J. (2013) '*An Investigation of Ancient Hebrew Music During the Time of the Old Testament: Especially the Role of Music in the Lives of Israel's First Two Kings, Saul and David*', Senior Thesis. Liberty University.
- Eisenstein, J. D. και Kohler, K. (1906). 'Choir'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. Σσ. 40-41.
Ανακτήθηκε από: <http://www.jewishencyclopedia.com/>
- Everett, G. H. (2018). 'Historical Setting'. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Lamentations*, σσ. 4-5
- Everett, G. H. (2018). 'Literature Style (Genre)'. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Lamentations*, σσ. 6-7
- Everett, G. H. (2018). 'Theological Framework'. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Lamentations*, σσ. 8-19
- Everett, G. H. (2018). 'Historical Setting'. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Psalms*, σσ. 4-7
- Everett, G. H. (2018). 'Literature Style (Genre)'. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Psalms*, σσ. 8-13
- Everett, G. H. (2018). 'Theological Framework'. Στο: *Study Notes on the Holy Scriptures: Using a Theme-based Approach to Identify Literary Structures: The Book of Psalms*, σσ. 14-30
- Foster, A. (2019). '*Music as evidence for a creator*'. Senior Thesis. Liberty University.
- Harbison, R. (2019). *Song Of Solomon*. Illinois: The church of Christ in Zion, σσ. 2-18.
Ανακτήθηκε από: <https://padfield.com>.
- Harmon, S. R. (2006). 'U2: Unexpected Prophets', *The Center for Christian Ethics*, σσ. 81-88.

- Hinks, D. (1976). 'Musical instruments of the old Testament'. Ανακτήθηκε από: <https://www.journal33.org/other/html/otinstr.html>
- Hirsch, E. G. (1906). 'Cymbals'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σσ. 399. Ανακτήθηκε από: <http://www.jewishencyclopedia.com/>
- Hirsch, E. G. και Nowack, W. (1906). 'Pipe'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σσ. 56-57. Ανακτήθηκε από: <http://www.jewishencyclopedia.com/>
- Hirsch, E. G. και Toy, C. H. (1906). 'Song Of Songs'. Στο *The Jewish Encyclopedia*. σσ. 466-467. Ανακτήθηκε από: <http://www.jewishencyclopedia.com/>
- Jeynes, C. (2013) 'Prologue'. *The Book of Psalms: Prayerbook of the Church*. σσ. 8-15. Ανακτήθηκε από: <https://www.surrey.ac.uk/ati/ibc/files/Psalms-5Jun14.pdf>
- Jeynes, C. (2013) 'Date and structure, authorship and superscriptions'. *The Book of Psalms: Prayerbook of the Church*. σσ. 31-44. Ανακτήθηκε από: <https://www.surrey.ac.uk/ati/ibc/files/Psalms-5Jun14.pdf>
- Jeynes, C. (2013) 'Language and literary form'. *The Book of Psalms: Prayerbook of the Church*. σσ. 45-61. Ανακτήθηκε από: <https://www.surrey.ac.uk/ati/ibc/files/Psalms-5Jun14.pdf>
- Jeynes, C. (2013) 'The history psalms and the impossibilities of God'. *The Book of Psalms: Prayerbook of the Church*. σσ. 62-86. Ανακτήθηκε από: <https://www.surrey.ac.uk/ati/ibc/files/Psalms-5Jun14.pdf> HYPERLINK "https://www.surrey.ac.uk/ati/ibc/files/Psalms-5Jun14.pdf"
- Lightfoot, N. R. (1981). 'The Canon and Text of the Old Testament'. Στο: Willis, J. T, επι., *The World and the Literature of the Old Testament*, Missouri: College Press Publishing Company, σσ. 41-70.
- Larue, G. A. (1968). 'Old Testament Life and Literature'. σσ. 1-492. Ανακτήθηκε από: [http://www.ntslibrary.com/PDF Books/AA Old Testament Life and Literature.pdf](http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/AA%20Old%20Testament%20Life%20and%20Literature.pdf).
- Lebaka, M. E. K. (2014). 'Music, singing and dancing in relation to the use of the harp and the ram's horn or shofar in the Bible: What do we know about this?'. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*, 70(3), σσ. 1-7. doi: 10.4102/hts.v70i3.2664.

- Malaty, T.Y. (2005). 'The Song of Songs'. F. Moawad, μετ. Alexandria: St. George's Coptic Orthodox Church, σσ. 5-85.
- Norman, D. A. (2013). 'The Psychological Relationship Between Spirituality and Emotional Responses to Music', Senior Thesis. Liberty University.
- Sanders, K. A. (2006). 'WORSHIP LEADERSHIP IN THE BIBLE', *Worship Leadership in the Bible*. Lincoln Christian Seminary. Ανακτίθηκε από:
<http://www.kentsanders.net/wp-content/uploads/2014/10/Worship-Leadership-in-the-Bible-final.pdf>
- Schneider, J. (2008) 'Country Profile - Israel', *Focus Migration*, 13, σσ. 1-18.
- Smith, G. V. (2014). 'The Nature of Prophetic Literature'. Στο: D. Howard, επιμ., *Interpreting the Prophetic Books*, Kregel Academic., σσ. 23-58.
- Smith, J. E. (2006) 'An Exegetical Commentary on Lamentations'. σσ. 2-32 Ανακτήθηκε από: <http://icotb.org/resources/Lamentations.pdf>
- Treybig, K. (2008). 'There's Music in the Bible', *Vertical Thought*, σσ. 4-6. Ανακτήθηκε από: <https://VerticalThought.org>
- United Nations (2019) 'World Population Prospects 2019: Data Booklet', *Department of Economic and Social Affairs Population Division*, σσ. 1-25. Ανακτήθηκε από: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_DataBooklet.pdf.
- Willis, J. T. (1981). 'Introduction'. Στο: Willis, J. T, επιμ., *The World and the Literature of the Old Testament*, Missouri: College Press Publishing Company, σσ. 7-10.
- Willis, J. T. (1981). 'Rewarding Bible Study'. Στο: Willis, J. T, επιμ., *The World and the Literature of the Old Testament*, Missouri: College Press Publishing Company, σσ. 11-40.
- Willis, J. T. (1981). 'The Canon and Text of the Old Testament'. Στο: Willis, J. T, επιμ., *The World and the Literature of the Old Testament*, Missouri: College Press Publishing Company, σσ. 41-69.
- (1996). 'Ιουδαισμός'. Στο: Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, . Αθήνα: Πάπυρος, σσ. 7-15

- (1996). 'Ισραήλ'. Στο: *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, . Αθήνα: Πάπυρος, σσ. 312-327
- (1998). 'The Word of God: The Foundation of Knowledge'. *Bible Study Course*, U.S.A.: United Church of God. Ανακτήθηκε από: <https://www.ucg.ca/bible-study-lessons/the-word-of-god-the-foundation-of-knowledge/>
- (2000). 'God's Festivals: Keys to Humanity's Future'. *Bible Study Course*, U.S.A.: United Church of God. Ανακτήθηκε από: <https://www.ucg.org/bible-study-tools/bible-study-course/bible-study-course-lesson-12-gods-festivals-keys-to-humanitysfuture>
- (2003). 'Music in the Bible', *United Church of God*, σσ. 3-29. Ανακτίθηκε από: <http://streaming.ucg.org/files/papers/UCG-papers-Music-in-the-Bible.pdf>
- (2010). 'God's Holy Day Plan: The Promise of Hope for All Mankind'. *United Church Of God*. Ανακτήθηκε από: <https://www.scribd.com/document/34021947/God-s-Holy-Day-Plan-The-Promise-of-Hope-for-All-Mankind>
- (2010). 'History', *Facts About Israel*, Jerusalem: Israel Ministry of Foreign Affairs, σσ. 8-55.
- (2010). 'The Land', *Facts About Israel*, Jerusalem: Israel Ministry of Foreign Affairs, σσ. 100-115
- (2010). 'Culture', *Facts About Israel*, Jerusalem: Israel Ministry of Foreign Affairs, σσ. 269-276
- (2011) 'Five Keys To Better Health Also : What Should I Know About', *Awake!*, 92(3). Ανακτήθηκε από: <https://www.scribd.com/document/370907843/g-E-201103>
- (2016). 'The Role of Prophetic Singers in God's Plan to Redeem the Nations – Isaiah 42'. *Samuel Whitefields*, σσ. 1-20. Ανακτείθηκε από: <https://samuelwhitefield.com/1986/the-role-of-prophetic-singers-in-gods-plan-to-redeem-the-nations>

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος.....	3
2. Εισαγωγή.....	4
3. Παλαιά Διαθήκη.....	7
4. Η μουσική στον λαό του Ισραήλ από τη Γένεση μέχρι τον Ιώβ.....	10
4.1.Γένεση και ο πρώτος μουσικός.....	10
4.2.Μωυσής.....	12
4.3. Ιησούς του Ναυή.....	15
4.4.Σαούλ.....	17
4.5.Δαβίδ.....	20
4.6.Λευίτες.....	22
4.7.Σολομών.....	26
4.8.Έσδρας.....	27
4.9.Νεεμίας.....	28
5. Τα μουσικά βιβλία της ιουδαϊκής βίβλου.....	30
5.1.Το βιβλίο των Ψαλμών.....	30
5.2.Άσμα Ασμάτων.....	35
5.3.Θρήνοι.....	39
6. Η μουσική στη ζωή των προφητών.....	42
6.1.Δανιήλ.....	42
6.2.Ησαΐας.....	43
6.3.Ιερεμίας.....	45
6.4.Ιεζεκιήλ.....	45
6.5.Μικροί προφήτες.....	46
7. Οι γιορτές στο Ισραήλ.....	48
8. Μουσικά όργανα.....	51
8.1.Κρόταλα.....	51
8.2.Κουδουνάκια.....	51
8.3.Τύμπανα.....	51

8.4.Κύμβαλα.....	52
8.5.Σάλπιγγα.....	53
8.6.Αυλός.....	56
8.7.Κιθάρα και άρπα.....	58
8.8.Ψαλτήρι.....	60
8.9.Λαούτο.....	61
9. Συμπέρασμα.....	62
10. Βιβλιογραφία.....	63